

BUITEN

7^E JAARGANG N^O. 6.

ZATERDAG 8 FEBRUARI 1913.

Foto C. Steenbergh.

BEEKJE BIJ SANTPOORT OP EEN WINTERDAG.

INHOUD:

BEUKJE BIJ SANTPOORT OP EEN WINTERDAG, ILLUSTRATIE BLZ. 63	
DE LANDSCHE WONING IN VLAANDEREN (VERVOLG),	
DOOR STIJN STREUVELS	64
OPENLUCHTMUSEA, DOOR D. J. VAN DER VEN, GEÏLL. BLZ. 66—70	
NAAR DE OPGRAVINGEN VAN POMPEJI (SLOT), DOOR	
HENRI VAN DER MANDERE	BLZ. 70
BOSCHDUIVEN, DOOR A. B. WIGMAN, GEÏLLUSTREERD . . .	71
KIJKJES IN DRENTHE, DOOR L. E., GEÏLLUSTREERD. . .	72
BESCHRIJVINKJES, DOOR CHR. A. J. VAN DER LINDEN. .	73
RUSSISCH KIEKJE, DOOR P. E. W. K., GEÏLLUSTREERD .	74
RONDEEL (GEDICHT). DOOR HESSEL JONGSMA	74

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers **Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam**, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten.” Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's. Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

DE LANDSCHE WONING IN VLAANDEREN.

(Vervolg).

HIER in en rond dat huisje heeft hij zijn eerste levensindrukken opgedaan, hij heeft er het vrije kinderleven geleid — het druistige vertier in de opene, de vrije natuur. Onbekommerd heeft hij er gepeerd en gemooscht en gespeeld en onbewust heeft dat huis met al het aanbehoor, prente geslagen in zijne verbeelding — het staat er levend en voor altijd, vereenzelvigd met de genoegens die hij er gesmaakt heeft. Tot in de minste onderdeelen blijft alles in zijn geheugen; de gewaarwordingen zijn er onderling verbonden in de grilligste koppeling en waar hij aan het ééne roert, gaat 't andere aan 't wikkelen. Het eene beeld wekt onweerstaanbaar het andere en alles zit er verslingerd tot een vast geheel. Die herinneringen geraakt hij niet los — ze zijn geworden tot beelden die hem de genoegens van 't leven voorstellen in onvergankelijken vorm.

Zoo zal de landenaar zich het gevoel van hoogste genot voorstellen in eene herinnering aan het schamele waschhuis, het afdak, achter in de woonkamer, waar hij, kind nog, eens den spoelkom water kwam scheppen uit den ketel en den koelen teug naar binnen voelde loopen toen hij verhit en bezweet van 't spelen in 't zand, naar lafenis zocht voor zijn dorst. Nu hij, latertijd aan 't zware werk is en bij oogsttijd of anders, bezweet is en dorst lijdt, zal hem 't visioen van dat koele afdak, met zijn blauwe, vochtige schorren en zijn gemetselden kannebank voor den geest komen. Hij weet nog hoe die kannebank gekleurd was in hevig roode steenen met witte voegen die er onhandig en veel te vet op geschilderd zijn. Den blikken ketel met het heldere water erin en de gleieren spoelkom met gouden bloemen beklaterd zullen hem bijblijven als een ongehoorde kostelijkheid. Die heel eigenaardige, klamme kelligheid van dat waschhuis waar deur noch venster de hitte in laten, zal hij nog altijd ondergaan als een deugddoende gevoel, als eene heerlijke verfrissing.

Het voorhof, de smalle streep tusschen voormuur en lochting — het hoekje gras bachten thuis, de groenigheid en de lommer onder de boomen staat in zijn verbeelding als met paradijschen glans overtogen en vormen in zijn verbeelding het poëtische ideaal waar hij onbewust de drager en de vermooyer van is — omdat hij hier in dat spel van zon en lommer de eerste droomen der jeugd heeft voelen openbloeien, of de liefde gekend heeft. De opene voordeur, die nooit toegaat of gesloten wordt tenzij bij onweer of groote koude, vormt zonder dat hij 't weet, in hem het overgeërfde gevoel van gastvrijheid en de onbevangen vrijheid aan in en uitloopen zonder kloppen of verwittigen.

De steenput vóór de deur, waar de emmer rinkelend aan de

keten, neerdaalt en naar boven rijst met 't klaterende water, blijft hem altijd als een beeld van onuitputtelijke kostbaarheid van waar de koelte komt en de verzoeking naar frissche lafenis. Geraakt de landman latertijd, gedwongen of door buitenwaardsche omstandigheden genoodzaakt, uit zijn midden weg, dan zal hem de treurnis bijblijven zijn leven lang, en het huizeke waar hij te lande gewoond heeft zal spoken in zijn hoofd als eene gedurige verzoeking. 't Geen hem dan als gewone zaken voorkwam zal hij gaan vermoopen om het leedvermaak dat die herinnering in hem opwekt.

Met een ongewone helderheid zal hij het zich voorstellen en de dingen zien die hij vroeger nooit opgemerkt heeft.

Het huizeke waar men met de deur binnenvalt, — en zóó mag men het heeten zonder aan woordenspel te denken — waar alleman met één stap binnen is; waar gang noch afsluitsel, noch portaal het binnenste belemmert; waar het leven bloot ligt voor den vreemden bezoeker gelijk voor den vriend van 't huis.

Die woonkamer waar alles geschiedt, waar men eigenlijk leeft, draagt ook het meeste deel van de herinneringen uit het leven van den landman.

Hij ziet ze in de beslommering van den verlanen tijd, wanneer er alles overhoop ligt en versmeten — de vloer beplakt met eerde of modder, met hoopen beestenvoeder en den flauwen geur erin van warmen damp uit den brutselenden ketel met rapen of spoeling voor de geit.

Hij ziet ze net opgeknapt in de stille rust der zondagen. De vloer vuurrood in zijn witgevoegde ticheltjes; de murenhel der wit met de groote hangklok rechtover de deur — dat glimmend wezen met de bloeiende, roode roos geschilderd boven de wijzerplaat waar de twee koperen wijzers zoo gemoedelijk den loop van den tijd aanduiden den dag door en den nacht. En de glimmend koperen slinger en de gang van den zwaren tik die door de noensche stilte stapt als het eenige levende wezen dat waakt terwijl alleman uit is of zijn noenetuk slaapt.

De groote opene schouw, de heerd met de zwarte grondmuur en de heerdplaat waar het vuur in leeft — heel die ruimte tusschen de twee standfikken in blauwe klompjes gemetst onder het schouwberd en het kaafkleed, vormt het innigste plaatske van 't huis. Daar hoog zijn de geheime haken en bankjes, waar elk hoekje benuttigd wordt om alles te bergen en te hangen wat droog moet blijven of door warmte moet bewaard worden.

Hier rond het heerdvuur geschaard hebben de kinders hun eerste vertellingen gehoord van grootmoeder. Hier bij de lamp herleeften de dingen uit den ouden tijd. 't Was langs hier dat Sinterklaas binnen kwam en de manden en kloffen vulde met dingen uit den hemel. 't Was hier dat men zich 's avonds zoo veilig voelde als men de wind hoorde blazen door 't schouwgat en beuken tegen de deur. Als 't werk was afgedaan en 't avondeten genut, bleef men nog wat zitten rond het vuur waar er gezellig gekout werd. Dan ging de deur soms onverwachts open en kwam de jonge kerel uit 't gebuurte die 't meisje van thuis haar hertje deed kloppen, hij ontstak er zijn pijp en bleef er wat kouten tot late in den avond.... zoolang dat vader en moeder er soms bij in slaap vielen en de twee verliefden bij den flauwen schijn van 't lampje het wagen dorsten een inzichtigen blik te wisselen en een wordeken te fluisteren dat geen van beiden nog ooit vergeten zou....

Diezelfde woonkamer is zoo verschillend van uitzicht alsdat er uren zijn in den dag en dagen in het jaar.

Nu weer komt ze voor op het noenuur den Zondag in de rust van den tijd, na het middagmaal, voor de vespers; — als de zon schijnt door de twee kleine vensters al den voorkant vlak op de witgeschuurde tafel waar de tasjes en gekleurde kopjes nog staan met den suikerpot erbij en de suikertang en de vliegen die er nijverig over en tusschen al die dingen rijden om er 't hunne uit te halen.

De bloemengeur stoort door de opening der deur en het licht dat binnenvalt wordt getemperd door den voorhang van groene blaren die over het breede euzie tot voor de vensters hangen. Maar door het groen langs boven en het groen der bloemen die in potten op de vensterbank staan, valt de zon toch vlak op de dresse of schapraai die aan de wand tusschen den schoorsteen en het venster in den voormuur dien hoek vervult. Die kast bevat het keukengerief, de eetwaren en naaigereedschap en duizend dingen erbij. Maar boven op het blad der kast, die van kleur en verguldsel, is het een wemeling, een fonkeling de bloemenkransen onder glazen stolp. Daar staan de koperen kandelaars te blinken; de tasjes en kopjes in gleier of porcelein die nooit gebruikt worden. Daar hangen tegen den muur in koper-kleurige lijstjes de godsdienstige printjes tusschen de portieren in de stad.

Aan de zwartgerookte ribben en balken der zoldering hangen de reezems boonen, het plantzaad en soms wel een schotel zwijns-uitgesleten vloer, maar het hout is wit geschuurd en de zate is met verse biezen bevlochten.

In de weefkamer is het alevens stil nu. Het getouwe staat voor het kleine venster en in den eenen hoek liggen de voorraad aardappelen en beestenvoeder en in den anderen het landalm en ander gereedschap. Er heerscht een muffige geur van vochtige eerde en verdossemdeheid en schimmel.

Aan den anderen kant der woonkamer komen twee deuren. Eene die uitgeeft op de vaute die dient als slaapkamer en eene die leidt naar de zoldertrap waar de andere bedden staan en waar, onder het lage stroomdak het schaarsche licht binnenvalt door het dakvenster. Hier heerscht er een bestendige schemering en eene eigenaardige geheimzinnigheid waar muizen woekeren en waar de kat 't best de wegen kent. In die verdokenheid, onder de verdiepen van het dak, of tusschen de hanebalken in de hoogte wordt alles weggeborgen wat zelden of nooit gebruikt wordt. Brol en bucht, versleten of gebroken dingen die men niet wegwerpt of verbrandt, maar opstapelt en opbergt omdat men van niets scheiden wil en er alles laat liggen omdat het er altijd gelegen heeft. Omdat die waardelooze dingen deel uitmaken met alles wat van thuis is, als dingen van een geheel — en wat men gewend is te zien en in de omgeving te hebben, daar mag niet aan geroerd worden of veranderd.

De landlieden kennen hun huis met al wat er in is, van oppe te neer en weten er hun weg in als in hun broekzak, maar eigenlijke weerde hechten zij aan niets wat niet rechtsstreeks het onderhoud of het werk aangaat. Zij voelen iets als eerbied voor alles wat hen in huis omgeeft en bij 't meerendeel leeft de meening nog dat zij er zijn om de dingen en niet de dingen om hen. De man vooral hecht maar belang aan 't geen hij gebruiken moet, verder laat hij alles op zijn plaats alsof het niet bestond. De schoentrekker die hij eens te week gebruikt 's Zondags 's morgens hangt hij weer aan den koperen haak in de schouw waar hij hem den volgende Zondag weer zal vinden. Zijn pijp en zijn tabak ligt weigerlijk weg en 't plantzaad voor de groenten krijgt zijn plaats waar er van 't heele jaar niet meer aan geroerd wordt. Van alle andere kleine brol of van verdere orde of opschik, trekt hij zich niets aan. Dat is vrouwe en meisjes werk. De vrouw, en de dochters als ze groot worden, zorgen vooral dat het huis langs binnen en buiten een net uitzicht heeft. Ze houden van vele en felle kleuren, van blank en speiering. De vloertichels moeten vuurrood zijn en net om ervan te eten; het hout van tafel en stoelen moet wit geschrobd, de koperen kandelaars, de koperen potten en pannen moeten kleisteren als goud; er moet een spiegeltje en een kam-bus hangen tusschen de twee vensters; er moeten prentjes en beeldekens staan en klinkklank op de schapraai en bloemen: geraniums, floxen, musk en vetplanten op de vensterbank. Wat de slaapkamer en de bedding betreft, daar schaft men minder op. Men kruipt er donkerling in en donkerling uit en 's avonds is men zoo moe gewerkt dat men aan zachtheid van wol of reinheid van dekens geen behoefte heeft. De gedwongene zuinigheid ook en de overgeërfde armoede met de overlevering van aartsvaderlijke onbeholpenheid maken dat alles blijft gelijk men 't altijd gevonden heeft en men slaapt voort in het nest van kaf of stroo, met brolgoeds en oude kleeren als dekens zoo zacht en zoo gerust als op een bedde van dons.

Juist gelijk met 't beddegoeds is 't gebleven met den kost en 't eten, gelijk over honderden jaren — het hoognoodige, zonder afwisseling of bezorgdheid naar beter. Als men maar den grooten hoop krijgt en de hoeveelheid, blijft de pap, de aard-appelen en 't brood bij elk getijde smaken alsof 't altijd fijne en altijd andere gerechten waren.

Een begeerte om iets te verbeteren, om 't anders te hebben, komt bij den landman zelden in 't gedacht — aan rijk worden of sparen moeten ze nooit denken; maar anderszins hebben ze 't gevoel der levensvolheid, de geruste gewaarwording en 't genot van te leven, zonder meer — zonder eenige andere bijgedachte.

Dat leven is lastig en het weinige geld dat ze verhandelen moeten om land- en huishuur te betalen en kleeren en huisgerief te koopen, is dikwijls duur om te bemachtigen. Door tegenspoed en rampen en de lastige jaren van den kinderkrak komt men wel dikwijls nakend in den nood en moet er van 't hoognoodige nog wel wat gespaard blijven. Maar de geengegens van dat vrije en onbekommerde leven, tusschen de boomen en vruchten, in de opene lucht, zijn ook van heel bijzonderen aard en met geen andere genoegens te vergelijken. Elke dag brengt zijn bestaan en het leven komt rechtstreeks uit het werk hunner handen. Het brood dat er op tafel komt, hebben zij zelf gebakken van de terwe die zij zaaiden. De aardappelen die boven 't heerdvuur hangen te brutselen hebben zij zelf geplant en gekweekt. Daardoor is elke maaltijd in het landsche huis als iets heiligs, iets als eene godsdienstige plechtigheid omdat men de weerde kent der dingen die men in den mond steekt, omdat men beseft welke moeite en arbeid het gekost heeft die vruchten op te brengen. Daarbij komt nog de herinnering aan de stemming der uchtenden en avonden dat men de dricht deed en het werk op het land van de vruchten die nu tot voedsel dienen; — het vreugdegevoel bij voordeelig en groeizaam weer, herinnert men zich nog, gelijk de angsten nog herleven in hun gemoed voor de rampen van 't hemelsch geweld die dreigden heel hun have en opbrengst te vernoozelen en te vernielen.

Zij ondergaan het leven door den gang der dagen als iets dat onmerkkelijk voortschuijt in een eeuwige begoocheling van jeugdherrijzenis. Bij elke lente ontwaakt in hen een nieuwe blijheid alsof het leven telkens herbegon en zij zien de blaren groeien aan de boomen, alsof 't de volmaking gold van hun eigen wezen.

Een begeerte naar 't onbekende bekoort nooit hun gemoed en 't ongewone schrikt hen af als iets dat uit den booze is —

omdat zij met 't bekende en 't gewone zoo vertrouwelijk omgaan en ermede vergroeid zijn.

* *
Zie hem staan den landman, geleund tegen den deurstijl. Zijn hoofd reikt tot aan het euzie van het dak. 't Is zomeravond of in de lente na een zonnigen dag. Het werk is af en hij rust wat na den lastigen arbeid die zijn leden lam mieken. De rook uit zijn pijp kronkelt op in de windstille lucht. Zijn broek is gelapt en zijn versleten hemd hangt open op zijne borst. Zijn bloote voeten zijn beplakt van de eerde waar hij gewerkt heeft. Maar zijn gemoed is tevreden; hij geniet van de rust in den avond en dat er andere genoegens zijn in de wereld, weet hij niet of ze zijn hem vreemd.

't Wijf wandelt in 't veld en gaat den stand der vruchten bezien. Haar blauwe voorschoot is gescheurd; ze is barvoets en blootshoofds, maar ze moet zich voor niemand schamen. De jongens spelen in 't zand op straat — hun kleeren zijn gehavend en hun wezen is beplakt, maar vrij mogen ze ronsen en wentelen zonder vrees om iets vuil te maken of te bederven.

En ginder, over de velden waar er andere huizen staan en bekenden wonen is het ook zoo gesteld. Daar ook is de man zijn broek gelapt en de vrouw haar voorschot gescheurd en zijn de kinders even gehavend. Maar die gelapte broek en die gescheurde kleeren hebben de kleur der eerde en ze passen bij de omgeving. De leemen wanden van het huis zijn ook gelapt, — het stroomdak ook is versteld en gatig; de voordeur en de slagvensters hangen scheef, de veurst is zaalrugde en de zwekingen en noorboomen zijn doorzaakt en even bochtig van lijn als de takken van den ouden perelaar, die zijn gestalte heft boven 't huis. De rondingen van het palmhaagje en de looverbos van de vlierstruik zijn gelijk aan de rondingen die wand en dak van 't huizeke afteekenen tegen de lucht. Menschen, huizen en boomen zijn in overeenstemming, staan onderling in verband, zijn eender van uitzicht en vorm en maken dat schoone geheel uit waarover de avond, de morgen en de middag zijn eigen kleur en geur en stemming legt.

Niets dat afsteekt of schreeuwt of valsch klinkt in dat saamgesmolten en saamgegroeid geheel. De luister van 't eene deelt zich mede met het ander en de groote zon overglanst het al gelijk met een schijn van gedegen goud. De natuur is hier haar eigen tooister en in de open lucht, onder de schaduw van een grooten boom, krijgen de schamelste dingen en de armoedigste huisraad iets van den weerglans die uitstraalt van de omgeving en worden er 't passende schakeersel en de onmisbare onderdeelen die 't uitzicht helpen volledigen. In de volksbuurt eener stadswijk waar de huizen op eene rei staan en uitgeven op een binnenkoer zonder licht of lucht; waar de werkmans zijne woning verkennen moet aan het volgnummer boven de deur, daar wordt de schamelheid door geen enkel straalje poëzie in de omgeving opgeluisterd; — daar is de armoede een gruwel en de leelijkheid schreeuwt er uit de kale vensters en de ruwe muren den bewoner tegen.

De halfnette kleedij van den fabriekwerker, de donkere stof die wat afgedragen is en glimmend wordt, hangt hem akelig om 't lijf en zijn bleeke gelaat en getrokken wezen geeft den weemoed uit of den wrok en de mistevredenheid van zijn gemoed. Al wat er om en in die huizentrop te zien is van afval en vuiligheid kan door den hevigsten glans van de zon niet gered worden tot iets schoons of schilderachtigs — het blijft afstootende leelijkheid, uiting van menschelijke ellende.

Te lande wordt de mest op den messing door de zon omtooverd tot een zuiver stuk kleurenschoonheid. Want de eenheid wordt er altijd samengesteld door onderdeelen in passende accoorden. Zie de haan met zijn bonten vedertooi en de hennen elk een eigen stuk wikkende kleur, ze zijn er aan 't werk op dien messing, ze hooren er bij want ze halen er hun gading uit. De vlier of de lindeboom hangt er zijn welig loof over zoodat de rijkdom van groene ranken heerlijk samenklinken met 't warm bruin en 't ambergeel van 't blinkend messinkstroo. En ligt er al een oude emmer, een versleten pot of gebroken kanne op geslingerd, dan schelt het blauw verlak of 't roode aardewerk in alle hevigheid als eene tegenstelling van belang met eene nieuwe kleurvlak het tafereel verrijkend.

De melkblauwe toon der leemen wanden van 't huis, doet aan als de zwaardere weergalm van 't azuur dat in 't oppervlak van den rootput, de kappe des hemels weerspiegelt. Het groen dat op deur en ramen ligt en zoo hevig afsteekt onder 't bruine stroomdak of onder 't rood der pannen, dat zelfde groen is weer te vinden in de vlakken der jonge vlaschaards of de veie koorstukken die ommelands de uitgestrekte velden tooien. Het ingewikkeld kleurmengsel dat op de steenoude stroomdaken prijkt, waar mos en weckerkruid het bruin van 't verweerde stroo tot een weefsel van rijke vluwe omschappen heeft — is het zelfde waarmede de gereuvelde stammen der oude perelaars beroest zijn en besproet en betikkeld.

Die landsmenschen weten het niet maar onbewust deelen zij er den vrede en gerustheid van mede, dat alles en zij zelf, passen in de omgeving en dat zij zelf met al het andere deel uitmaken van het wonderschoon geheel dat door een en denzelfden maker ontworpen werd en uit dezelfde hand geschapen tot een opperste meesterstuk tentoongesteld voor de wereld!

(Slot volgt).

STIJN STREUVELS.

Overneming verboden.

PANORAMA VAN HET ZWEEDSCHE OPENLUCHTMUSEUM-TERREIN „SKANSEN” OP STOCKHOLM.

OPENLUCHTMUSEA.

I. BYGDØ EN LILLEHAMMER.

DE oogen zijn opengegaan, er zijn jaren van kalme slapte op het gebied der waardeering onzer nationale volkskunst achter ons,.... nu komt de tijd — zich reeds onafwijsbaar uitend in krachtig sprekende feiten, — waarin niet alleen de vaste wil der voormannen, doch ook de groote massa — het publiek — een georganiseerde actie gaat voeren om te geraken tot een betere en ruimere waardeering van veel wat ons de voorbije eeuwen als kostbaar erfdeel der vaderen hebben nagelaten.

Heemschut, dat met sympathieke warmte de jonge schoonheidsbeweging in stad en land voortplant, heeft het Hollandsche volk wakker geschud, zóó krachtig zelfs, dat de lauwen, die voor immer schenen te zijn ingedut, zich de oogen wreven en zich afvroegen, wat er dan toch gaande was in het land van molens en schildersluchten en toen éénsklaar wakker, ook den socialen drang meevoelden om in breeden kring belangstelling te wekken voor al wat sluimerend was in de wereld der schoonheidswaardeering. En zoo is reeds eenige jaren bewezen, dat de zich immer uitbreidende jonge beweging om bestaande schoonheid in stad en land te behouden en nieuwe schoonheid — waar mogelijk — te scheppen, geen opgeblazen hersenschim is, welke alleen opgloeit door het aanwakkeren van enkele dweeppzieke voorstanders, maar dat het streven — gesteund door de goede pers welke het overal vond — achter de voorloopers niet enkelen, doch duizenden aanhangers telt.

Want ofschoon de doorsnee Hollander als uiterst praktisch zakenmensch niet veel schoonheidsidealen bezit, ofschoon zoo heel velen, die wél afkeer hebben van al wat leelijk is, tóch de oogen sluiten, jarenlang soesden, omdat ze niet de zedelijke kracht bezaten zich scherp strijdvaardig te zetten tegen het schoonheid vernietigend monster, dat overal in stad en land zijn prooi wist te vinden, zoo is nu duidelijker dan ooit gebleken, dat werkelijk al die onvermijdelijk gedachte schoonheidsoffers niet behoeften samen te gaan met den reusachtigen vooruitgang van verkeer en industrie.

Maar ook in Nederland zijn we — struikelend en vallend — toch op den goeden weg gekomen en nu maar ééns den volke getoond is, dat er élan in de beweging zit, nu het Naardermeer als monument van onschatbare waarde voor heel Europa bewaard

is en ook in Gelderland schoone wouden voor het Nederlandsche volk als gemeengoed gereserveerd zijn; nu overal een krachtig „veto” klinkt als men den moker opheft tegen gebouwen door bouwstijl of geschiedenis merkwaardig.... zie nu begint ook de groote meerderheid zich op een beter standpunt te stellen ten opzichte der onderlinge verhouding van kunst, natuur en maatschappij, wordt veel wat tot voor weinige jaren nog als een bezwaar gold tegen de schoonheidsreactie, bij nader onderzoek als „niet geldend” of „uit den tijd zijnd” geworpen op den stapel sofistieke beweringen, inhoudend dat onze wetenschap-eeuw, een onbestrijdbare reusachtige vijand zou zijn van landschap en stedenschoon.

En zoo stichtte de geestdriftige schare, die met grooten bezielenden overwinnaarsmoed en zelfvertrouwen de bedreiging van de schoonheid bekampen ging, verenigingen, bonden, organisaties. De A. N. W. B. en de verenigingen tot bevordering van het Vreemdelingenverkeer brachten jong en oud in nadere aanraking met „Ons Eigen Land”, een allereerste noodzakelijkheid om iets te voelen voor de bescherming van dit land: de verschillende bouwkundige, oudheidkundige en geschiedkundige genootschappen trachtten ieder in hun kring een goed begrip vast te stellen van de waarde der door hen als „monument” betitelde bouwwerken voor het volk, de Ned. Nat. Hist. Ver. en de machtige organisatie voor het Behoud der Natuurmonumenten tellen hun leden bij honderden en Heemschut heeft ze alle tot elkaar gebracht om door georganiseerd willen de bestaande schoonheid in stad en land te behouden en waar mogelijk nieuwe aan te kweeken.

En in die jonge lente welke over ons land aangebroken is en waarin de vaderlandsliefde tot schoonste uiting komt, klinken telkens nieuwe geluiden. Zoo ontstond er op het schoone Walcheren Nehallennia, dat in Zeeland reeds veel van zich doet spreken, zoo werd op 24 April 1912 ook te Arnhem een vereniging opgericht, welke bij zulk een waardeering van ons eigen land niet lang meer kon uitblijven, ik bedoel de Vereniging: „Het Nederlandsch Openluchtmuseum”.

Nu, in den tijd, dat men hard werkt om het lievelingsdenkbeeld der organisatoren ook inderdaad een vorm van uitvoering te geven, zullen wij goed doen den blik te richten naar de haarden

van het hooge Noorden, waar Noorwegen, Zweden en Denemarken ons in hun Friluftmusea vertellen, wat er noodig is voor een vergelijkend onderzoek der vaderlandsche boerenkunst.

Want, vluchtig geschetst, is het doel immers: „het bevorderen van de studie en de beschaving der plattelandsbevolking, zooals die zich uit in woningbouw, dorpsaanleg, kleederdrachten, huisraad, werktuigen, enz., welk doel men tracht te bereiken door het stichten en instandhouden van een openluchtmuseum, een verzameling van gebouwen en van alles wat voor bovengenoemde studie van belang is.”

In het kort maakt men dus een stichting, waar men op aanschouwelijke wijze den vooruitgang ziet gerealiseerd, een monument dus voor de nationale volksbeschaving.

Daar deze denkbeelden reeds een vasten vorm hebben aangenomen en de jonge vereeniging, dank zij de hoogstwaarschijnlijke krachtadige medewerking van Arnhem's gemeenteraad, aan den vooravond staat van de verwezenlijking, zal het ongetwijfeld zijn nut hebben eerst mijn lezers rond te leiden door de reeds bestaande Musea in het hooge Noorden, omdat men daar veel zal vinden, dat hier, gewijzigd naar de plaatselijke omstandigheden, in toepassing gebracht kan worden.

Omdat ik nergens op grooter belangstelling voor dit onderwerp durf rekenen, dan bij het beschaafde „Buiten”-lezend publiek, stel ik me voor in een reeks artikelen dit streven nader tot mijn lezerskring te brengen, opdat in komende jaren ieder met een helder begrip van zaken den groei zal kunnen volgen van het monument, dat, zoo Arnhemsch vroede vaders hun medewerking verleen, in de verrukkelijk schoone Waterbergse oorden bij Arnhem zich zal ontwikkelen als een dierbaar pALLADIUM van het geheele Nederlandsche Volk.

Voor ik u breng naar de stille plekjes, die nog niet droomen van hun grootsche toekomst, vóór ik u leid langs de kronkelpaadjes, omgroeid door berk en lijsterbes, braam en framboos, verzoek ik u mij te willen volgen op mijn tocht door de Scandinavische musea, waar het frissche denkbeeld op veelzijdig-leerzame wijze ten uitvoer is gebracht.

In het geheel vindt men er zeven; eenige kleine particuliere verzamelingen als die van Soen op Noorwegens Westkust en Naess in Hallingdal niet medegerekend. Behalve deze bezit Noorwegen er drie, Zweden eveneens drie en Denemarken één.

Ofschoon in andere landen, met name door prof. Dr. H. Logeman in België, het denkbeeld bepleit wordt, schijnen zulke stichtingen in de zuidelijke streken, waar de moderne industrie als een reuzenmoloch zoo heel veel wat recht op een plaats in een dergelijk museum had verslonden heeft, en vooral in Zwitserland veel van den oorspronkelijken nationalen rijkdom deed verloren gaan, tot heden nog geen voldoende levensfactoren hiervoor te bezitten.

Waar nu eigenlijk het eerst een gebouwenmuseum tot stand is gekomen en wie de geestelijke vader daarvan is geweest, zijn strijdvragen, waarbij het prioriteitsgevoel van Zweden en Noren krachtig medespreekt.

Toch — en dit is zeker — zonder het wonderenscheppend talent van een Arthur Hazelius; zonder de vorstelijke milddadigheid van Oscar II; zonder het enthousiasme van heel het Scandinavische volk en van dat der hoog-ontwikkelde vrouwen in het bijzonder; zouden de musea, die nu in zekeren zin aan het te stichten Nederlandsche ten voorbeeld strekken, nooit dien omvang en die belangrijkheid gekregen hebben, waarop zij nu bogen kunnen.

Skansen bij Stockholm, gelegen op het heerlijke plateau der Djurgården, met de schoonst denkbare wandeldreven langs de koel-blauwgroene meren en de steile rotspartijen; met zijn uitzichten op Zweden's hoofdstad en zijn oud-Scandinavische landschap typeerend natuurschoon, moge het meest representatieve en uitgebreide Friluft-museum zijn.... Bygdø, gelegen op een schoon schiereiland in Christiania's grillig gebogen Fjord, vermaard reeds door het vorstelijke Oscarshall, bezit hogere ouderdomsbrieven, en daar het ook in zijn verschillende woningen de meest uiteenloopende typen bezit, zullen wij onze Scandinavische museumrondreis aanvangen in Noorwegen.

Dáár in het vriendelijk komvormig dal, tusschen de rijk beboschte heuvelen, waar torenhooge sparren u in de ernstige stemming brengen om de sobere schoonheid in u op te nemen, welke er uitgaat van de uit 1309 dateerende en in 1905 als een geschenk van Oscar II aan het Noorsche Volk vermaakte Stave-Kirke van Gol, waar ge de ontwikkeling van het boerenhuis kunt zien, zooals die aanschouwelijk in are- en peise-stuen voorgesteld wordt, wil ik met u in dit artikel vertoeven.

Reeds de „Indgang” is een monument en wel een getrouwe copie van de uit

DE BEROEMDE „STAVE-KIRKE” VAN GOL, IN 1905 DOOR KONING OSCAR II AAN HET NOORSCH VOLK GESCHONKEN.

1628 dateerende stadpoort uit Bergen. Links treft direct een groot rechthoekig marktplein omgeven door nog jonge boomen, waar talrijke banken u tot rusten nooden om de sobere lijnen te aanschouwen van de eenvoudige gebouwen die als „Ridehuzet” (manège), „Depotet” en „Kirken” die voorwerpen tot huisvesting verstrekken, welke om één of andere reden zich minder eigenden in de boerenwoningen overgebracht te worden. Het „Ridehuzet” is ook een copie en wel naar de oude manège van 1829 en bevat een keur van interieurs, als die uit Gudbrandsdal, Numedal, Hallingdal en Telemarken, welk laatste district vooral door de huisindustrie van drinkgerei en middeleeuwsche meubelvormen goed vertegenwoordigd is (zie de afb. hieronder). In het „Depotet” vindt men een zeer interessante en veelomvattende verzameling van verkeersmiddelen, als rijk met snijwerk

OUD MIDDELEEWSCH MEUBELN UIT TELEMAREN. VAATWERK, BED, KAST EN KUBB-STOL-LEUNINGSTOELN.

DE OUDE VOORRAADSCHUREN UIT TELEMARKE.

voorzien sleden, paardentuig en oud Noorsche houtsnijkunst; terwijl het laatste gebouw aan de markt staande en dat den vorm van een kruiskerk heeft, u in zijn vier zalen alles laat zien, wat direct en indirect met de kerkelijke geschiedenis en kunst in verband staat. Uit de schier overstelpende hoeveelheid museumvoorwerpen stip ik aan: de kansel uit Degernes van 1554 en het altaar uit Heggen; beide uit jaren na de reformatie; het orgel uit Røros (1790) en de orgelgalerei van Tromsø.

Doch hoe interessant ook deze groote museumpaviljoens mogen zijn, en welke schatten er in worden tentoongesteld, zij hebben niet den roem van Bygdø als Friluftmuseum gevestigd, zijn veeleer te beschouwen als noodzakelijke appendances.

Want merkwaardiger zullen gevonden worden de houten huizen uit het Noorsche rijk, de ontwikkeling gevend van de tijden der oude Vikingers, tot aan de 19e eeuw.

Van de wijze, waarop men zich het Noorsche huis moet voorstellen in een bijna half legendarischen tijd, spreken slechts weinige, doch gelukkig tot in de kleinste onderdeelen goed bewaard gebleven, voorbeelden.

Het meest instructieve huis is op Bygdø wel de Aamlistuen uit Valle in Saetaldalen, welke rechts van den grooten weg tegen de heuvels is gebouwd en waarvan de afbeelding hieronder het luguber sobere interieur laat zien.

Dit huis dat in 1760 gebouwd werd, doch waarvan het model reeds in de 13e eeuw in Noorwegen algemeen gevolgd werd, be-

badkamers", maar dieper hierop ingaan zou me te ver van de arestue uit Valle afbrengen.

Deze laatste nu heeft aan de frontzijde een soort galerij, welke als „svale" ook aan de oud-Noorsche zadeldakkerken voorkomt en dikwijls het eigenlijke bouwwerk beschermt tegen koude en vochtschade. Elders, zooals bij den Ramloftstue in Lillehammer heet de lage gedekte voorhal „skot".

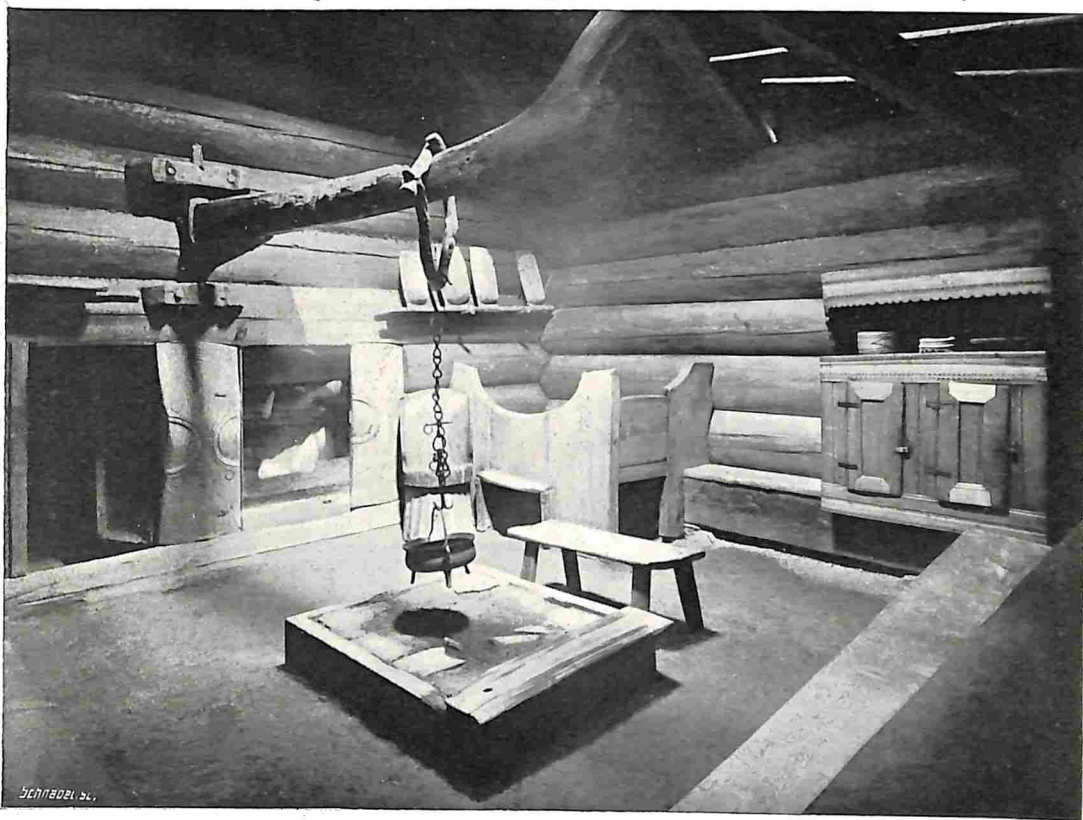
De lengte van zulke oude huizen hangt nauw samen met de boomstammen, die men voor den bouw gebruikt. Deze, welke meer dan 50 M. doorsnede hebben, vormen het grove materiaal. Vijf zulke stammen zijn meestal voldoende om de vereischte wandhoogte te bereiken. Boven de hoogste balk waarop het schuinliggende dak rust, vindt men dikwijls een over de geheele breedte loopende watergoot, terwijl als dakbedekking algemeen berken- of dennenschors gebruikt wordt, waarop men een laag aarde brengt, die een levenskrachtigen bodem oplevert voor een welige vegetatie van gras en kruiden. Op bijna alle oud-Noorsche huizen vindt men een wildebloementuin op het dak, wat vooral in de vroege lente een verrassend en bekoorlijk gezicht oplevert.

De „svale", die oorspronkelijk zijn ontstaan te danken heeft aan de omstandigheid, dat het dak over de stue heenloopt, heeft een zeer belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van de boeren-vertrekken. Middellijk zijn uit de „svale" de „Kleve" of „Kove" en het „Forhus" ontstaan. Door het laatste komt men in het groote vertrek, waarvan de reusachtige balken tot op zithoogte blank geschuurd zijn, terwijl het overige houtwerk (de meest duidelijke sporen vertoont van een jarenlange inwerking van rook en roet).

Dit interieur in zijn norsche gestrengheid, waar niets getuigt voor een zucht naar gezelligheid, waar alles het stempel draagt van noodzakelijkheidsgronden en de banken en kasten nog met den muur verbonden zijn, zoodat de naam meubilaire (bewegelijk huisraad) hierop nog niet van toepassing is, geeft de afb. hiernaast in al zijn eenvoud voortreffelijk weer.

Ook de wandkast en het daarop staande gereedschap is nog zonder lof- of snijwerk, vertoont geen enkel versieringsmotief; alléén de „Göjia" die met zijn kolossalen balkarm tot 4 meter ver in het vertrek reikt, aan den wand draaibaar verbonden is en dient tot het op hangen van den verplaatsbaren ketel, vertoont soms een krachtig gesneden kop van het heilige paard.

Dat het huis uit Saetaldalen tot het aller-alleroudste type gerekend mag worden, blijkt wel uit de aanwezigheid van de plompe bedsteden. In latere dagen toen er om het eigenlijke tot woonvertrek dienend huis nog bijgebouwen kwamen, de z.g. schuren of Lofte, sloep men meest in de bovenverdieping der laatsten. In zekeren zin ziet men hier dus het tegenstelde van de Zweedsche nederzetting, waar men bij verdere ontwikkeling der bouwkunst er naar streefde alles onder

HET INWENDIGE VAN HET OUDSTE NOORSCH HUIS TE BYGDØ.

één dak te brengen, en er al spoedig drie- en meervertrekhuizen ontstonden, welke bij de behandeling van het Jonköpingsche museum aan een nadere beschouwing zullen onderworpen worden.

Zoo wordt het oudste in den historischen tijd voorkomend huizentype — reeds van omstreeks 800 — niet zoozeer gekarakteriseerd door den plattegrond der muren en vertrekken, dan wel door de wijze van den vuuraanleg en de daarmee in het nauwst verband staande vragen.

Wanneer men zich deze geheimzinnig verlichte vertrekken grooter voorstelt en natuurlijk in verband met den bezitter rijker gemeubeld denkt, met een schat van huiden en veroverde wapentrofeën, dan zult ge u een denkbeeld kunnen vormen van de verheven pracht en de mystieke schoonheid der oude vorstenpaleizen als de Haardraades Hall van koning Harald te Nicados, het verblijf van koning Etzel en zoovele andere machtige figuren van den Noorschen Vikinger tijd.

Maar kom, we hebben reeds te lang vertoeft in deze oudste woning, te meer waar nog andere nederzettingen onze belangstelling ten volle verdienen.

Want tegelijk met de inburgering der anglo-normandische zeden en gewoonten, zooals dit reeds onder de regeering van koning Olaf Kyrre (1067—1093) plaats had, verdween in het huis de „are” om plaats te maken voor de „peise”. De „Peis” is zooals we op een afbeelding van het huis uit Hallingdal kunnen zien, een zware schoorsteenachtige inrichting, bestaande uit een gemetseld voetstuk en twee zeer dikke gemetselde wanden, welke om brandgevaar te voorkomen 30 à 40 cM. van den houten muur verwijderd zijn en die in een rechte of stompe hoek te samen komen. Boven de open haard ligt een groote ijzeren dekplaat, van voren meestal rustend op een stevigen stang. In Zweden vindt men dikwijls aan die ijzeren paal, daar „stöpen” geheeten, een draaibaren arm „ringor”, waaraan de ketel hangt, op de wijze zooals de afb. op deze bladz. duidelijk laat zien.

Toch bleven het nog rookvertrekken, al waren ze in een heel ander stadium gekomen. Immers door een gelijktijdige opening van de huisdeur en de Ljöre werd de rook spoedig verdreven, terwijl de sterk verwarmde steenen nog uren lang de hitte bewaarden, waarvan een veelzijdig gebruik gemaakt werd. In zulke oude Peise-stuen vindt men dikwijls dan ook in de nabijheid van de deur een rechtop staande groote steenen plaat, welke als beschutting tegen het tochten goede diensten bewees.

Verder is de afbeelding zoo uiterst merkwaardig omdat ze ons te zien geeft hoe tegelijk met de invoering van de Peise de zucht naar versiering van het huisraad ontstaat. Wie de afbeeldingen van „peise”-en-„are”-stuen aandachtig beschouwt, zal zien hoe in de stue uit Hallingdal een zekere weelde reeds tentoongespreid wordt; hoe er deur en kastpaneelen met rijk schilder- en houtsnijwerk ons verhalen van de wel zeer van buiten beïnvloede doch steeds een specifiek Noorsch karakter dragende versieringskunst.

Een beschouwing afzonderlijk zouden de verschillende en rijk met snijwerk versierde schuren waard zijn, doch om noodzakelijke beperking dien ik er van af te zien. De afb. op blz. 68, die twee der meest bekende in beeld brengt, moet dit keer maar spreken; alleen wil ik mededeelen dat de kleine meestal dienst deed om levensmiddelen te bevatten, terwijl men in de groote ook kleederen opborg en de slaapsteden kon vinden.

Maar een gebouw, dat Bygdø een vermaardheid heeft geschonken, welke ver buiten Scandinavië reikt, dat in 1886 door koning Oscar reeds naar Bygdø werd overgebracht, toen er nog geen sprake was van het stichten eener Openluchtmuseum-vereeniging, is de eigenaardige torenkerk uit Gol, die geheel gerestaureerd werd naar de nog bestaande zadeldakkerk te Borgünd.

Wat hebben die eenvoudige bedevaarthuizen — zooals ze nog in Fantoft en Urnes gevonden worden — in de wereld der Noorsche architecten een beroering gebracht.

Verkondigden Dietreichson en Munthe,

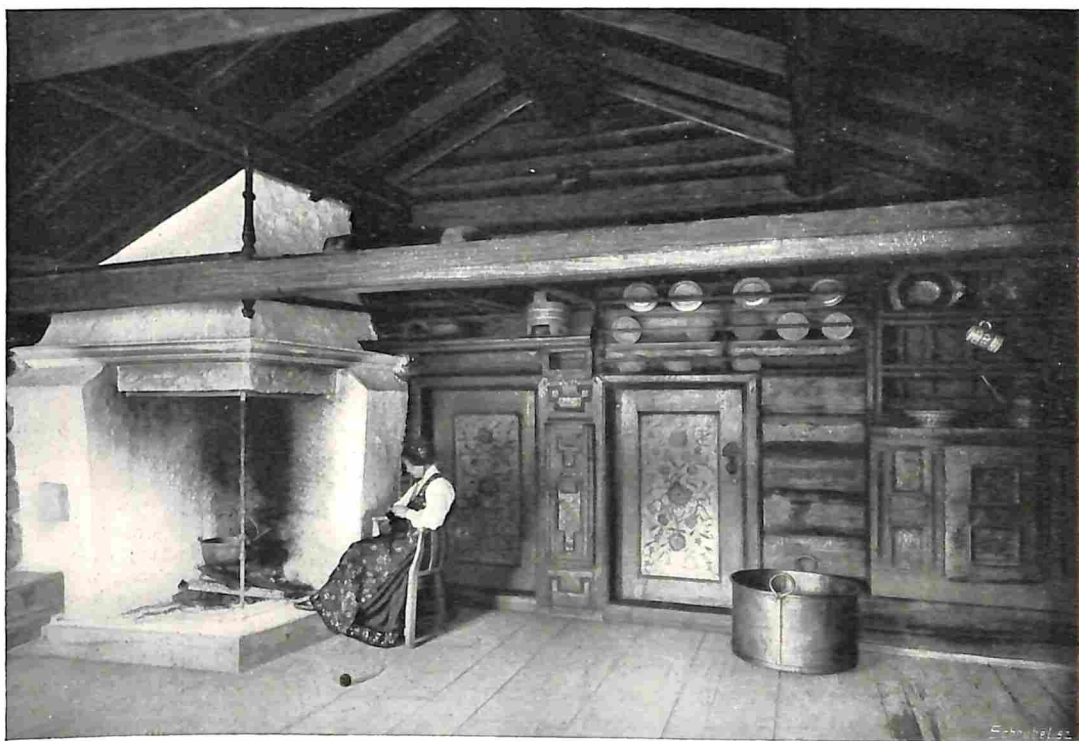

BOER UIT TELEMARKE (NOORWEGEN).

museum te stichten voor het zoo typisch merkwaardige Gudbrandsdal district. En of hij geslaagd is? Alle bezoekers zullen het u opgetogen verhalen als zij van den heerlijken Maihaugen, dalend zich naar de lommerrijke boorden van de romantische Mjös-See begeven

Evenals Hazelius in Skansen, begon ook Dr. Sandvig met eigen geldmiddelen en op eigen gelegenheid zijn denkbeeld te verwezenlijken. Maar hij ondervond krachtige moreele en financiële medewerking en de verzameling breidde zich zóo spoedig uit, dat één man 't moeilijk beheeren kon en daarom kwam alles aan de gemeenschap. Meer dan 70.000 kronen, dus over de 80.000 mark, werden door de 3000 zielen van het stedeke voor dit doel bijeengebracht. Doch de welvaart is er toegenomen met het vreemdelingenverkeer en ieder toerist wil het museum zien, waar de verzameling is „als een tehuis, waar men zoo binnen kan gaan bij de menschen, die er in geleefd hebben en waar men hun levenswijze, smaak en arbeid leert kennen”.

Want volgens Sandvig zijn vorm en inrichting van het huis een beeld van de menschen zelf en in de oude familiehuizen van het Gudbrandsdal zijn het niet slechts enkelen, die zich afspiegelen, maar geslachten, van ouders op kinderen. Zal ik u nu nog de huizen binnenleiden, u verhalen van de Pastorie uit Vaage,

DE PEISE-STUE UIT HALLINGDAL TE BYGDØ.

dat ze oorspronkelijk van de Britsche eilanden gekomen zijn, waar ze met de verbreiding der Christelijke godsdienst omstreeks de 10e eeuw naar Noorwegen kwamen, anderen beweerden, dat er een innige samenhang bestond met de Russische, Hongaarsche, Moravische en Silezische kerken, maar hoe 't ook zijn moge, 't zijn geworden onder de leiding der knappe bouwmeesters klassiek Noorsche monumenten. Wie die architecten geweest zijn is meestal onbekend, maar ze stonden blijkbaar op een hooge ontwikkelingstrap, want ze beheerschten tot in de kleinste onderdeelen het sobere materiaal.

En waar ons die oude kerken en woningkunst nergens zoo verhaalt van 't kunnen der eenvoudige boeren, als in een stichting als te Bygdø waar de geschiedenis van het steeds urgente woningvraagstuk afgespiegeld is in een rij woningen uit alle eeuwen, daar lijkt het mij overbodig toe, nog nader de hooge waarde aan te toonen van het openluchtmuseum, waarvan dat te Bygdø naast Skansen wel het meest bekend is.

Doch vóór we naar Stockholm afreizen, zullen we in gedachte even een kijkje nemen in Lillehammer, dat tot voor weinige jaren schier vergeten stedeke in het schoone Gudbrandsdal.

In 7 uren brengt de sneltrein er u van Christiania uit en steeds meer vreemdelingen gaan er heen om de prachtige Sandvigske Samlinger te zien.

Want evenals elders heeft ook hier één man zijn krachtige schouders gezet onder het veelzijdige vraagstuk: een

u brengen bij de karakteristieke schuuraanleg van den ook door Ibsen bekenden Peer Gijnt — u vertellen van 't oude huis te Ringeby en van de intelligente beoefenaars der vaatwerkschilderkunst, de z.g. blomster mestern? Och laat ik dit alles om der korthed wille stilzwijgend voorbijgaan en als slot van deze causerie zeggen, dat het „Selskabet for Lillehammers Vel” met flinke ondernemingsgeest en gezond enthousiasme de Sandvigsche Samlinger in steeds ruimere mate zal bekend maken bij het Scandinavische volk.

Na deze inleidende woorden en de behandeling van de Noorsche Friluftmusea wil ik in een volgende studie met u een bezoek aan Skansen brengen om te zien hoe het oudheidminnende volk der Zweden zich geplaatt heeft ten opzichte van die monumenten der volksbeschaving.

Overneming verboden.

D. J. VAN DER VEN.

NAAR DE OPGRAVINGEN VAN POMPEJI.

(Slot).

HET Forum van Pompeji...! Eens was het hier vroolijk en levendig, eens was hier een bonte menigte bijeen en het is weer Bulwer Lytton, die dit beeld voor ons doet opleven, wanneer hij schrijft:

Bijzonder levendig was in dezen tijd het aanzien van het volksplein te Pompeji; op zijn ruim plaveisel, van groote vierkante marmeren steenen gevormd, stonden een menigte verschillende groepen met elkander te spreken op die drukke manier, die bij ieder woord gebaren voegt, en nu nog het kenmerk van het Italiaansche volk uitmaakt. Voor zeven tafeltjes, aan de eene zijde der kolonnade, zaten de wisselaars met hunne blinkende geldstapels voor zich; kooplieden en matrozen in verschillende kleding stonden daaromheen. Aan den anderen kant zag men verscheiden lieden, in lange toga's gewikkeld, zich met veel drukte naar een deftig gebouw spoeden, waar de rechtspleging gehouden werd; het waren pleitbezorgers, pratend, schertsend en elkaar steken gevend, zooals men ze nu nog in Westminster zien kan. In het midden van het plein stonden verscheiden standbeelden op voetstukken; het meest in het oog loopend was de deftige gestalte van Cicero. Rondom de plaats van het gerechtshof liep eene regelmatige Dorische kolonnade, en daaronder waren eenige lieden, die door hunne bediening vroeg naar de plaats geroepen werden, bezig een sober Italiaansch ontbijt te nemen, met drift sprekend over de aardbeving van den vorigen nacht, terwijl zij hun brood in hunne bekers met aangelengden wijn doopten. Men zag verder op het plein eenige kleinhandelaars, bezig met hun bedrijf. Hier hield er een een stuk lint ontrold voor het oog van een dorpschoone; daar prees een ander een boer de deugdzaamheid van zijne schoenen aan; een derde, die een soort van openbare restauratie hield, ook nu nog zoo algemeen in de Italiaansche steden, vulde menigen hongerigen mond met een warm hapje van zijn draagbare keuken. Eene galerij boven de kolonnade, die men langs een kleine houten trap bereikte, was mede met menschen bezet, doch dezen hadden een bedaarder en ernstiger voorkomen.

Langs den tempel heen kreeg men een uitzicht op den triomfboog en de lange straat daarachter, die wemelde van voetgangers; in een der nissen van den boog sprong sprong een fontein, waarvan de stralen vroolijk in het schijnsel der zon flikkerden; en boven den tempel verhief zich, somber afstekende bij de heldere zomerlucht, het donkerkleurige gebronsde standbeeld van Caligula. Achter de tafeltjes der wisselaars was het gebouw, nu het Pantheon geheeten, en een menigte lieden uit de smallere gedeelten van Pompeji ging door het kleine voorportaal naar binnen met manden onder hunne armen, om zich naar eene verhoogde plaats tusschen twee kolommen te geven, waar de voorraad, dien de priesters van de offeranden hadden overgehouden, te koop werd aangeboden. Aan een der openbare gebouwen, ten dienste der stad bestemd, waren de werklieden nog met de kolommen bezig en men hoorde het gedruisch hunner gereedschappen van tijd tot tijd het gedruisch der menigte verdooven; die kolommen zijn tot op den dag van heden nog onvoltooid!

Van het Forum gaan wij naar de vier zijden der stad en bezoeken de openbare en verborgen merkwaardigheden, die ons in de verschillende gebouwen getoond kunnen worden. Wij bezoeken de beide theaters, die Pompeji kent; wij bezoeken zijn arena en zijn kazerne der Gladiatoren; wij bezoeken zijn baden en zijn eigenaardige scholen; wij bezoeken zijn straten, regelmatig

gebouwd, al zou men kunnen beweren, dat de rooilijn naar moderne opvattingen er iets te wenschen overlaat. En ook nu weer zien wij honderden meters achtereen door die straten, die nu zoo geheel ander stadsbeeld geven dan wij kennen uit eigen aanschouwing, kennen uit de Middeleeuwen van platen en gravures. Er zijn in dat Pompeji van heden tal van huizen, welke in het bijzonder de aandacht trekken. Men vindt daar de Casa di Pansa, welke doorgaat voor het beste type van een huis zooals de gegoede stand in Pompeji dit gemiddeld bewoonde; de Casa di Marco Lucrezio met mooie schilderijen; de Casa di Fauna, waar het schitterend beeld werd opgegraven, dat men in het Nationale Museum te Napels heeft ondergebracht; de Casa di Salustio, waarvan de sierlijke bouw vermelding verdient; de Casa del Sitaresta, een der grootste welke men daar aantreft; de Casa del Balcone, het eenige dat ongeschonden een stuk van het bovengedeelte vertoont; de Casa di Vetteii, het huis, waarin men zoo wel in de zalen als in den tuin in de meest ongeschonden pracht de schitterende muurschilderingen kan bewonderen en roemen in de sierlijkheid harer uitvoering, in de oorspronkelijkheid harer gedachten; tenslotte de Casa del Poeto tragico, het huis, hetwelk Bulwer Lytton aan zijn held Glaucus tot woonplaats heeft gegeven. Het huis van Glaucus is niet een der mooiste en een der ruimste van Pompeji maar het heeft bekend gestaan als een der best ingerichte en als een dat, zij het ook in klein formaat, het type der Pompejaansche huizen voortreffelijk weergaf. Bulwer Lytton vertelt er ons naar de eigen aanschouwing, welke hij er opdeed in de 18e eeuw, van:

BRUID UIT BERGEN (NOORWEGEN).

Het huis van Glaucus was zoo wel een der kleinste, als het prachtigst bewerkte van al de bijzondere woningen te Pompeji; het zou tegenwoordig tot model kunnen dienen voor de woning van een rijk jonggezel, en den naijver kunnen opwekken van de hedendaagsche heffhebbers van antiek inlegwerk. Men treedt er binnen door een laag en nauw voorhuis, op welks vloer in mozaiek een hond is afgebeeld met het welbekende: Cave Canem! (Pas op den Hond!) Aan weerskanten daarvan is een tamelijk groote kamer; want terwijl het binnenste van het huis niet ruim genoeg was om huiskamers en receptievertrekken in twee groote afdelingen te scheiden, waren deze beide kamers bestemd tot het ontvangen van bezoekers, die noch door hun rang, noch door gemeenzamen omgang in de binnenkamers werden toegelaten.

Na dit voorhuis te zijn doorgedaan, treedt men in een voorzaal, die toen zij voor het eerst ontdekt werd, rijk versierd was met schilderstukken, die, wat uitdrukking betreft, niet voor die van Raphaël behoeven te wijken. Men kan ze thans in de kunstgalerie te Napels zien; zij wekken nog de bewondering der kenners, en stellen de scheiding van Achilles en Briseïs voor. Wie erkent de kracht en de schoonheid der teekening niet in de gelaatstrekken van Achilles en zijne onsterfelijke slavin!

Van de eene zijde der voorzaal voert een kleine trap naar de slaavertrekken van de tweede

verdieping, waar zich mede twee of drie slaapkamers bevonden, op welker muren de schikking van Europa, de veldslag der Amazonen enz. waren afgebeeld. Nu komt men in het tablinum, waar dwars doorheen aan de beide einden prachtige half opengeschovene purperen gordijnen hingen. Men zag op de muren een dichter afgebeeld, die zijne verzen aan zijne vrienden voorleest; en in den vloer prijkte een fraai mozaiek, den directeur van het tooneel voorstellende, die aan zijne tooneelisten onderwijs geeft.

Als men dit salon had doorgelopen, kwam men aan den peristylus, en daar hield, gelijk ik tevoren gezegd heb dat het geval was met de kleinere huizen te Pompeji, het huis van Glaucus op. Van elke der zeven kolommen, die deze plaats versierden, hingen bloemen-guirlandes. Het middelste gedeelte, dat den tuin uitmaakte, prijkte met de zeldzaamste bloemen in witte marmeren vazen geschikt, die op voetstukken stonden. Aan de linkerzijde van dezen smallen tuin stond een klein tempeltje, dat overeenkomst had met eene van die kleine kapellen, welke men aan de openbare wegen der Katholieke landstroken heeft, en aan de huisgoden geheiligd was. Er stond een gebronsd koperen drievoot voor. Ter linkerzijde van de kolonnade waren twee kleine slaapkamers, en aan de rechterzijde zag men de eetzaal, waarin de gasten thans bijeen waren.

Deze kamer werd door de oudheidkenners van Napels gewoonlijk het Salon van Leda genoemd, en in het keurig werk van Sir William Gell zal de lezer een afbeelding vinden van die fraaie en bevallige geboren kind aanbieder. Dit prachtig vertrek kwam in den tuin keurig met zilveren arabesken was ingelegd, stonden de drie rustzitbank, welke later te Rome gebruikt werd, en over deze bronzen

rustbanken, met spijkers van kostbaarder metaal beslagen, hingen zware kleeden gespreid, die op de sierlijkste wijze met borduurwerk gestikt waren en eene zachte zitplaats verschaften.

De tempels waren in Pompeji, gezien de betrekkelijke kleinheid der stad, zeer talrijk. Men vindt er ook nu terug alle de grondvesten der tempels; ook van den tempel bestemd voor den godsdienst van Isis, waar wij thans in onze gedachten den sluwen priester Calenus den ongelukkigen Atheenschen jongeling, den broeder van de schoone Jone, zien opzweepen tot godsdienststrazernij en waar wij in gedachten de valsche trekken van den genialen Arabier Arbaces zien rondgluren. En wij zien er ook den schoonen tempel van Fortuna, een der schoonste van de stad.

Men kan Pompeji bezoeken op de wijze zooals men dat zelf wil. Men kan er komen als toerist, die Pompeji gezien wenschte te hebben om er van te kunnen medespreken; men kan er komen als archeoloog, die slechts van zijn standpunt de opgravingen belangrijk vindt; als kenner van de geschiedenis van het tijdperk, die omtrent de details der geschiedenis nieuwe ervaringen wil opdoen. Maar men kan er komen als mensch, die zich in gedachten wil stellen hoe de menschen in dien tijd hebben geleefd, die zich innerlijk een beeld wil vormen van datgene wat zoo lang geleden schijnt en voor de eeuwigheid toch zoo nabij is; die bedenkt dat elke verandering in een stadsbeeld, dat wij kennen, hoe na deze verandering ons ook moge zijn, toch dikwijls toeschijnt reeds uit lang vervlogen tijden te stammen. En wanneer men zoo Pompeji gaat zien, wanneer men dus als het ware in Pompeji wil leven, dan zijn enkele uren voldoende, maar zijn enkele en vele dagen ook weer niet te veel. Dan kan men dwalen door al de breede en nauwe straten, welke Pompeji heeft, treden in de verschillende huizen en gebouwen, welke ongeschonden uiterlijk en innerlijk men zich verder moet denken; dan kan men zich overgeven aan een ongevaarlijke soort romantiek, welke alleen innerlijk begrip heeft; dan kan men zich te binnen halen alle die verhalen, die de ouderen en jongeren ons hebben verhaald van de laatste afgrijselijke dagen van Pompeji, om de doode stad, welke men thans ziet, te laten leven; leven voor zich zelf. En zoo kan men dan gaan van de Porte Marina tot de Porte di Stabia, door de Strada Stabiana, en door de Strada di Nola; en zoo kan men eindelijk komen aan de Porto Ercolanese, welke den vrijen blik gunt in het vrije veld, en welke onmiddellijk aansluit bij den muur, die eens om Pompeji is geweest, welke niet ver vandaar door de Porta del Vesuvio een anderen uitgang vergunt. Dan kan men zijn opmerkzaamheid wijden aan de Strada de Sepolere, waar, onder de beschutting der wallen als het ware, de graven waren van de voorname dooden en waar temidden van deze graven zich nog altijd het weelderig getooide landhuis van den rijken parvenu Diomedes uitstrekt, die er met zijn schoone dochter Julia in den kelder begraven werd, tegelijk met zijn slaven en bedienden, die hij met zijn schatten had beladen. Hier is zeker wel een der mooiste punten, welke Pompeji bezit; hier staart men rond in de ruime verte en geniet van het lachend landschap, dat zich uitstrekt tot aan de voet van den Vesuvius, tot aan de blauwe wateren van de golf; hier ziet men in de verte de hooge bergketenen zich afteekenen tegen den horizont en ziet men ginds verweg de zee zich openen, welke eenmaal schatten bracht naar deze stad. En hier ziet men ook, wanneer men zijn blik laat wijden tot de Porte di Capua en de Porte di Nola, hoe groot een deel van Pompeji nog niet is ontgraven geworden, hoeveel verrassingen nog wachten, dank zij den arbeid, die daar moeizaam wordt voortgezet.

Pompeji is meer dan eene antieke merkwaardigheid; Pompeji is een romantiek stukje leven uit de oudheid. Men kan het voor den eigen blik wil laten Arbaces de toovenaar, de blinde Nydia woeste gladiatoren, de wreede Pansa en zijn vrouw, als men hier in deze omgeving van ze leest, zijn ze ons gemeenzaam, denkt men bijna ze te zien aankomen.

HENRI VAN DER MANDERE.

Overneming verboden.

BOSCHDUIVEN.

UIT praktische overwegingen zijn we een groot terrein, waar we voor vogel-observaties nogal veel vertoeven, gaan verdeelen in groote en kleine stukken, elk gedeelte betitelend met den naam van de daar 't meest voorkomende vogelsoort. Zoo hebben we de Nachtzwaluwenhei, het Eendenboschje, de Meezendennen, de Nachtegaalvarens, de Spechtenlaan, 't Staartmeezenhoekje, de Roodstaartjeshouthoopen, de Goudhaantjessparren, 't Tapuitenweggetje, enz. Elk een mooi bosch met kaarsrechte, hoogte pijnboomen noemen we 't Duivenbosch, een naam, die alleszins van pas is, want nergens anders in ons gebied vind ik zoo'n groot aantal van die vogels. Ni-

heeft een duif altijd voorliefde voor hoog naaldhout. Ik herinner me b.v., dat ze vroeger bij 't schoolmeestershuis gerege'd in de dennen huisden, en ons 's avonds niet zelden uit den slaap hielden, als we met wijd-open ramen ter kooi kropen.

Nu, als ik 's avonds terugkeer van 't luisteren naar de geitenmelkers of van 't nachtegalengezang, dan loop ik graag 'n minuut of tien om, om dwars door 't Duivenbosch te gaan, en daar van 't roekoe-en 'n poosje in alle stilte te genieten. 't Is altijd verbazend rustig onder de hooge, slanke dennen. De onderste takken zijn er afgebroken, deels door den wind, deels door sprokkelaars, en zoo komt het, dat je er recht op onderdoor kunt lopen. 'n Dik tapijt van dennennaalden, jaren en jaren opgehoopt, smoort elken voetstap, en van buiten dringen maar flauwtjes geluiden tot u door. Daarom vertoef ik zoo gaarne in dit bosch, 't is er zoo stil en plechtig. Langs den rand staan hoop-opgeschoten, forsche adelaarsvarens, de Noordzijde is afgesloten door eikenhakhout en berkenstruiken, links ligt een stukje bouwland voor de konijnen, en dat wordt weer begrensd door 'n mooi larksboschje. En 't dichtbegroeide weggetje, dat langs dit complex voert, behoort aan den nachtegaal, wier luiden zang ge'er avond op avond bewonderen kunt. Maar tot in 't midden van 't Duivenbosch dringen zelfs haar klinkende tonen niet door.

Als ik haar domein betreed, houdt 't duivengeluid op. Ge kunt niet zoo zachtjes loopen en u niet zoo voorzichtig naderen, dat de vogels u al niet veel eerder in de gaten hebben gekregen, en hun gezang midden in een lettergreep afbraken. Als ge nu maar kalm en bedaard uwen weg vervolgt, vliegen ze nog niet zoo gauw op, maar kom er niet met luidruchtige zomergasten of pensionlui, die bederven vaak den boel. Dat heb ik bij ondervinding.

Blijf 'n minuut of vijf rustig staan, dan beginnen de vogels haar afgebroken lied wel weer. Eerst moeten ze er zich van overtuigd hebben, dat er geen gevaar dreigt, want ze hebben van 's menschen zijde niet veel goeds te wachten. Vooral in herfst en winter moet menig duifje 't tegen den jager afleggen. 't Is wel een klein en nietig boutje, maar alle beetjes helpen, niet waar, en naar men zegt, moet 't vleesch bijzonder smakelijk zijn. Ikzelf heb 't nog nooit geproefd.

Omdat de duiven weten, aan welk gevaar ze vaak zijn blootgesteld, betrachten ze de voorzichtigheid, en laten alleen den bedaarden, lawaai-vermijdenden natuurvriend naderbij komen. Dat is tenminste in onze bosschen het geval; in de parken en plantsoenen der steden worden ze veel brutaler. Daar loopen ze zoo ongegeneerd mogelijk op de paden en grasperken, vlak voor de voeten der wandelaars, en behooren er tot de allerge woonste vogels. Er zijn meer van die vogels, vroeger echte boschdieren, thans tot 't stadsleven overhellend, b.v. spreeuw, merel, zanglijster en meezen. 't Is wel gemakkelijk voor de stedelingen, dat ze al dat moois zoo „sous la main” hebben, maar ik geloof niet, dat 't genoeg gewaardeerd wordt. De Vondelparkbezoekers kennen meestal de duiven niet anders dan bij naam, en alleen de ras-Amsterdammer uit Jordaan of Willemstraat, die een duivenplat houdt, kent de aardige vogels meer van nabij. Doch meestal zijn dat geen wilde-, maar tamme duiven, meeuwtjes, krompeters, blauwen of hoe ze ook mogen heeten.

In den volkomen wilden toestand, zooals zij hier in de Veluwsche bosschen wonen, zijn de duiven schuw en gereserveerd, zoodat de waarneming ervan alle aansluitkunst en voorzichtigheid van den observator eischt. Jagers weten daarover mee te praten. Wat loont de fraaie vogel anders een moeievolle tocht om haar van dichterbij te zien te krijgen! De hoofdkleur is blauwgrijs, halszijden en nek prachtig weerschijnend groen, aan elken kant

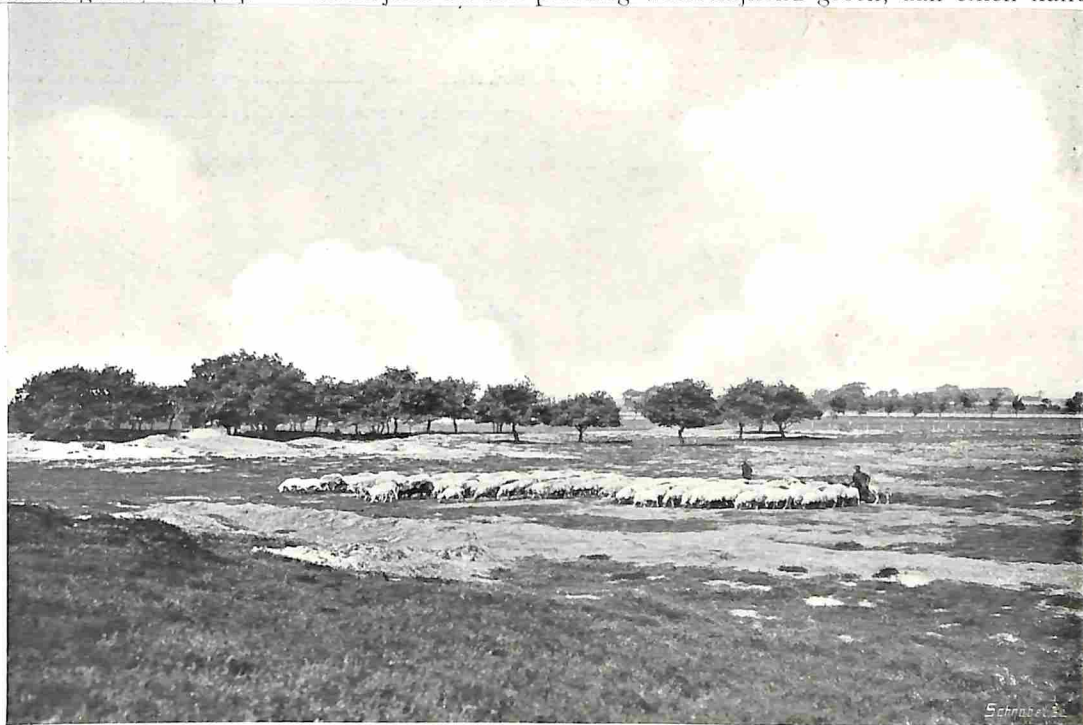

Foto F. F. P. Bins.

OP DE HEIDE BIJ EXLOO, WAAR NOG DE DRENTSCHE SCHAAPHERDER TE VINDEN IS, TYPE, DAT ALLENGS VERDWIJNT.

rustbanken, met spijkers van kostbaarder metaal beslagen, hingen zware kleeden gespreid, die op de sierlijkste wijze met borduurwerk gestikt waren en eene zachte zitplaats verschafften.

De tempels waren in Pompeji, gezien de betrekkelijke kleinheid der stad, zeer talrijk. Men vindt er ook nu terug alle de grondvesten der tempels; ook van den tempel bestemd voor den godsdienst van Isis, waar wij thans in onze gedachten den sluwen priester Calenus den ongelukkigen Atheenschen jongeling, den broeder van de schoone Jone, zien opzweepen tot godsdienststrazernij en waar wij in gedachten de valsche trekken van den genialen Arabier Arbaces zien rondgluren. En wij zien er ook den schoonen tempel van Fortuna, een der schoonste van de stad.

Men kan Pompeji bezoeken op de wijze zooals men dat zelf wil. Men kan er komen als toerist, die Pompeji gezien wenscht te hebben om er van te kunnen medespreken; men kan er komen als archeoloog, die slechts van zijn standpunt de opgravingen belangrijk vindt; als kenner van de geschiedenis van het tijdperk, die omtrent de details der geschiedenis nieuwe ervaringen wil opdoen. Maar men kan er komen als mensch, die zich in gedachten wil stellen hoe de menschen in dien tijd hebben geleefd, die zich innerlijk een beeld wil vormen van datgene wat zoo lang geleden schijnt en voor de eeuwigheid toch zoo nabij is; die bedenkt dat elke verandering in een stadsbeeld, dat wij kennen, hoe na deze verandering ons ook moge zijn, toch dikwijls toeschijnt reeds uit lang vervlogen tijden te stammen. En wanneer men zoo Pompeji gaat zien, wanneer men dus als het ware in Pompeji wil leven, dan zijn enkele uren voldoende, maar zijn enkele en vele dagen ook weer niet te veel. Dan kan men dwalen door al de breede en nauwe straten, welke Pompeji heeft, treden in de verschillende huizen en gebouwen, welker ongeschonden uiterlijk en innerlijk men zich verder moet denken; dan kan men zich overgeven aan een ongevaarlijke soort romantiek, welke alleen innerlijk begrip heeft; dan kan men zich te binnen halen alle die verhalen, die de ouderen en jongeren ons hebben verhaald van de laatste afgrijselijke dagen van Pompeji, om de doode stad, welke men thans ziet, te laten leven; leven voor zich zelf. En zoo kan men dan gaan van de Porte Marina tot de Porte di Stabia, door de Strada Stabiana, en door de Strada di Nola; en zoo kan men eindelijk komen aan de Porto Ercolanese, welke den vrijen blik gunt in het vrije veld, en welke onmiddellijk aansluit bij den muur, die eens om Pompeji is geweest, welke niet ver vandaar door de Porta del Vesuvio een anderen uitgang vergunt. Dan kan men zijn opmerkzaamheid wijden aan de Strada de Sepolere, waar, onder de beschutting der wallen als het ware, de graven waren van de voornamen dooden en waar temidden van deze graven zich nog altijd het weelderig getooide landhuis van den rijken parvenu Diomedes uitstrekt, die er met zijn schoone dochter Julia in den kelder begraven werd, tegelijk met zijn slaven en bedienden, die hij met zijn schatten had beladen. Hier is zeker wel een der mooiste punten, welke Pompeji bezit; hier staart men rond in de ruime verte en geniet van het lachend landschap, dat zich uitstrekt tot aan de voet van den Vesuvius, tot aan de blauwe wateren van de golf; hier ziet men in de verte de hoge bergketenen zich afteekenen tegen den horizont en ziet men ginds verweg de zee zich openen, welke eenmaal schatten bracht naar deze stad. En hier ziet men ook, wanneer men zijn blik laat wijden tot de Porte di Capua en de Porte di Nola, hoe groot een deel van Pompeji nog niet is ontgraven geworden, hoeveel verrassingen nog wachten, dank zij den arbeid, die daar moeizaam wordt voortgezet.

Pompeji is meer dan eene antieke merkwaardigheid: Pompeji is een romantiek stukje leven uit de oudheid, dat leeft naarmate men het voor den eigen blik wil laten leven. Glaucus en Jone, Arbaces de toovenaar, de blinde Nydia, Lydon te midden der woeste gladiatoren, de wreede Pansa en zijn vrouw, als men hier in deze omgeving van ze leest, zijn ze ons gemeenzaam, denkt men bijna ze te zien aankomen.

HENRI VAN DER MANDERE.

Observatie verboden.

BOSCHDUIVEN.

UIT praktische overwegingen zijn we een groot terrein, waar we voor vogel-observaties nogal veel vertoeven, gaan verdeelen in groote en kleine stukken, elk gedeelte betitelend met den naam van de daar 't meest voorkomende vogelsoort. Zoo hebben we de Nachtzwaluwenhei, het Eendenboschje, de Meezendennen, de Nachtegaalvarens, de Spechtenlaan, 't Staartmeezenhoekje, de Roodstaartjes-houthoopen, de Goudhaantjes-jarren, 't Tapijtenweggetje, enz. En een mooi bosch met kaarsrechte, hoge pijnboomen noemen we 't Duivenbosch, een naam, die alleszins van pas is, want nergens anders in ons gebied vind ik zo'n groot aantal van die vogels. Nu

heeft een duif altijd voorliefde voor hoog naalldhout. Ik herinner me b.v., dat ze vroeger bij 't schoolmeestershuis geregeld in de dennen huisden, en ons 's avonds niet zelden uit den slaap hielden, als we met wijd-open ramen ter kooi kropen.

Nu, als ik 's avonds terugkeer van 't luisteren naar de geitenmelkers of van 't nachtegalengezang, dan loop ik graag 'n minuut of tien om, om dwars door 't Duivenbosch te gaan, en daar van 't roekoe-en 'n poosje in alle stilte te genieten. 't Is altijd verbazend rustig onder de hooge, slanke dennen. De onderste takken zijn er afgebroken, deels door den wind, deels door sprokkelaars, en zoo komt het, dat je er rechtop onderdoor kunt lopen. 'n Dik tapijt van dennennaalden, jaren en jaren opgehoopt, smoort elken voetstap, en van buiten dringen maar flauwtjes geluiden tot u door. Daarom vertoef ik zoo gaarne in dit bosch, 't is er zoo stil en plechtig. Langs den rand staan hoop-opgeschoten, forsche adelaarsvarens, de Noordzijde is afgesloten door eikenhakhout en berkenstruiken, links ligt een stukje bouwland voor de konijnen, en dat wordt weer begrensd door 'n mooi lariksboschje. En 't dichtbegroeide weggetje, dat langs dit complex voert, behoort aan den nachtegaal, wier luiden zang ge er avond op avond bewonderen kunt. Maar tot in 't midden van 't Duivenbosch dringen zelfs haar klinkende tonen niet door.

Als ik haar domein betreed, houdt 't duivengeluid op. Ge kunt niet zoo zachtjes lopen en u niet zoo voorzichtig naderen, dat de vogels u al niet veel eerder in de gaten hebben gekregen, en hun gezang midden in een lettergreep afbreken. Als ge nu maar kalm en bedaard uwen weg vervolgt, vliegen ze nog niet zoo gauw op, maar kom er niet met luidruchtige zomergasten of pensionlui, die bederven vaak den boel. Dat heb ik bij ondervinding.

Blijf 'n minuut of vijf rustig staan, dan beginnen de vogels haar afgebroken lied wel weer. Eerst moeten ze er zich van overtuigd hebben, dat er geen gevaar dreigt, want ze hebben van 's menschen zijde niet veel goeds te wachten. Vooral in herfst en winter moet menig duifje 't tegen den jager afleggen. 't Is wel een klein en nietig boutje, maar alle beetjes helpen, niet waar, en naar men zegt, moet 't vleesch bijzonder smakelijk zijn. Ikzelf heb 't nog nooit geproefd.

Omdat de duiven weten, aan welk gevaar ze vaak zijn blootgesteld, betrachten ze de voorzichtigheid, en laten alleen den bedaarden, lawaai-vermijdenden natuurvriend naderbij komen. Dat is tenminste in onze bosschen het geval; in de parken en plantsoenen der steden worden ze veel brutaler. Daar loopen ze zoo ongegeneerd mogelijk op de paden en grasperken, vlak voor de voeten der wandelaars, en behooren er tot de allerge woonste vogels. Er zijn meer van die vogels, vroeger echte boschdieren, thans tot 't stadsleven overhellend, b.v. spreeuw, merel, zanglijster en meezen. 't Is wel gemakkelijk voor de stedelingen, dat ze al dat moois zoo „sous la main” hebben, maar ik geloof niet, dat 't genoeg gewaardeerd wordt. De Vondelparkbezoekers kennen meestal de duiven niet anders dan bij naam, en alleen de ras-Amsterdammer uit Jordaan of Willemstraat, die een duivenplat houdt, kent de aardige vogels meer van nabij. Doch meestal zijn dat geen wilde-, maar tamme duiven, meeuwtjes, kroppers, blauwen of hoe ze ook mogen heeten.

In den volkomen wilden toestand, zooals zij hier in de Veluwe bosschen wonen, zijn de duiven schuw en gereserveerd, zoodat de waarneming ervan alle aansluitkunst en voorzichtigheid van den observator eischt. Jagers weten daarover mee te praten. Wat loont de fraaie vogel anders een moeitevolle tocht om haar van dichterbij te zien te krijgen! De hoofdkleur is blauwgrijs, halszijden en nek prachtig weerschijnend groen, aan elken kant daarvan een witte vlek; de boeg van de vleugels is helderwit, de borst zacht rose. 't Wijfje is wat kleiner en vertoont meer grijs in haar veerenpakje. 't Is wel de moeite waard deze duiven

Schubel sc.
Foto R. Tope.

JONGE BOSCHDUIVEN IN HET NEST.

Foto F. F. P. Bins.

DORPSGEZICHT TE GIETEN.

in 't voorjaar waar te nemen, wanneer 't mannetje alle pogingen in 't werk stelt, zich van zijn mooisten kant door 't wijfje te laten kijken. Dan stijgt hij in schuine richting op in de lucht, klapt op 't hoogste punt twee- à driemaal de vleugels luid tegen elkaar, en zweeft in heerlijken glijdvlucht naar beneden. Toen ik voor 't eerst Wijnmalen en-vol-plané met z'n tweedekker zag dalen, herinnerde mij dat dadelijk onweerstaanbaar aan de liefdevlucht van den doffer, maar de laatste doet het nog met veel meer sierlijkheid en elegance.

Op den boom aangekomen, begint de vogel hartstochtelijk te koeren ahoe koe koeroe....oe....oe ahoe-koe-koeroe-ee- een geluid, dat ge ternauwernood met een ander kunt verwisselen. Zijn soortgenooten tortel en kleine boschduif (d.i. de zoogenaamde holenduif; zie „Buiten” 1911 blz. 453) roepen respectievelijk toertoer toer toer en een huilend hoekoe, dat zes à acht keeren wordt herhaald. Krijgt ge den producent zèlf te zien, dan is verwarring buitengesloten, zelfs bij een geringe ornithologische kennis.

De duiven, die nogal een goede reputatie hebben (ik denk hier aan haar rol van vredebode, liefdesymbool, voorbeeld van trouw en zachtaardigheid) en daardoor speciaal bij dichters en dweepzieke mensen, die nooit nader met de vogels kennis maakten, hoog staan aangeschreven, vallen in hun werkelijke leven tegen. 't Zijn ten eerste bijzonder slechte en slordige nestenbouwers, 'n ijl, dun takkenvloertje, waarvan niet zelden de twee witte eieren of jongen door den wind worden afgeblazen is alles, wanneer ze tenminste niet nog liederlijker takkenhoopje op 'n oud eekhoorns-, kraaien- of gaaiennest opwerpen. De jongen, ongeveer de leelijkste, die ge in onze bosschen kunt aantreffen, dieren,

met afgrijpselijk, geel stekelig dons en 'n wrattigen, grijnzenden beknobbelden kop (zie onze afbeelding) nu dan, de jongen liggen op hun eigen uitwerpselen, die nooit worden weggeruimd en waardoor 't nest er natuurlijk verbazend vuil en vies gaat uitzien. Negen dagen ongeveer zijn zij blind. Duiventrouw gaat ook niet zoo ver, als onze poëten wel willen. De eieren worden soms bij de minste menschelijke beroering al verlaten, de jongen niet zoo gauw, maar ik ken toch ook wel gevallen, waarin 't broed aan zichzelf werd overgelaten, toen de ouders hen door iemand gevonden wisten.

In naaldboomen vind ik 't lichte nest 't meest, maar ook in meidoornstruiken, op den kop van knotwilgen en vele andere boomen nestelt de boschduif niet zelden. 't Heele land door komt zij voor, zich voedende met allerlei denennzaden, koren, veldzaden, boschvruchten, slakken, klaver, kool, beukennoten, enz. 't Is een van de weinige vogels die zich, op hoogst enkele uitzondering na, van dierlijk voedsel onthouden. Vaak in gezelschap van gewone, tamme duiven, bezoeken ze in groote of kleine troepen tegen den nazomer de velden, en kunnen daar vrij schadelijk worden. Ze zijn zich ervan bewust, dat ze daar gevaar loopen, want oplettend vergewissen ze er zich telkens van, dat geen vijand nadert.

De vlucht van de boschduif is zeer snel, zoodat ge duidelijk het wiech wiech van 't vleugelsuizen hoort, net als bij eenden. Jaagt ge den vogel van 't nest, dan kleppert hij eerst geweldig met de vleugels tegen elkaar en tegen de takken rondom, vóór hij goed op gang is.

De boekennaam van de boschduif is *Columba palumbus*.
Overneming verboden. A. B. WIGMAN

KIJKJES IN DRENTHE.

WIE Drenthe nog zien wil in zijn ouden staat met zijn wijde heiden, met zijn plaggenhutten en schaapskooien, moet zich haasten! Vijftig jaar geleden was Drenthe nog hoofdzakelijk zooals Picardet het gezien had en beschreven heeft in de 17^e eeuw.

Johannes Picardt was predikant te Coevorden, en had ook te Rolde gestaan, en zijn dierbaar Drenthe kende hij door en door; hij kende de ver uit elkaar verspreide dorpen, de eindelooze, onbegaanbare wegen, de kar als eenig reismiddel als Mijnheer, de Drost van Drenthe hem niet zijn koets te leen gaf! Dat was zoo in de 17^e eeuw, in de 19^e was het niet anders. In 1862 was o.a. de vracht- of postwagen het eenige communicatiemiddel tusschen Groningen en Coevorden en daartusschen gelegen dorpen, en dät eenmaal in de week.

Nu is het alles heel anders geworden. De treinen, lokaaltreinen, stoomtrammen, die de provincie doorkruisen, brengen leven en vooruitgang in het land, heele streken worden ontgonnen, de aardappelhandel bloeit, nieuwe woningen verrijzen overal, maar... de poëzie gaat heen! — Daar is bijv. de Ballerkuil bij Rolde. — Buiten de kom van het dorp lag het vroeger, in de heide, verborgen in het eikenhout; het was de plaats, waar in den heidentijd de godsdienstplechtigheden gehouden werden, en waar later de rechter zijn oordeel uitsprak, zijn schuldig of onschuldig deed weerklinken in de klare lucht. „Zonderlinge Solemniteiten zijn daar gepleeght”, schreef Picardt, en hij acht het gelukkig dat de dorpsbewoners „van dit helse Heyligdom een schinderkuyle gemaect hebben, waar zij hare doode krenge laten slepen om van de honden en ravens verslonden te worden” als protest en als bewijs van minachting voor die goddelooze plek, waar zooveel wiclarijen hadden plaats gehad!

En men ziet de hongerige honden
sluipen naar den kuil, met gehuil en
met bebloede muilen elkander hun prooi
bevechtend, en daarboven in breede
cirkels klapwiekend de raven krassend
neerstryken bij het vallen van den avond,
op die vervloekte plaats!

Thans is het geen „schinderkuyle” meer; de Ballerkuil is in eere hersteld; een keurige wegwijzer met „Balloerkuil” en een zwarte hand met veelzeggende

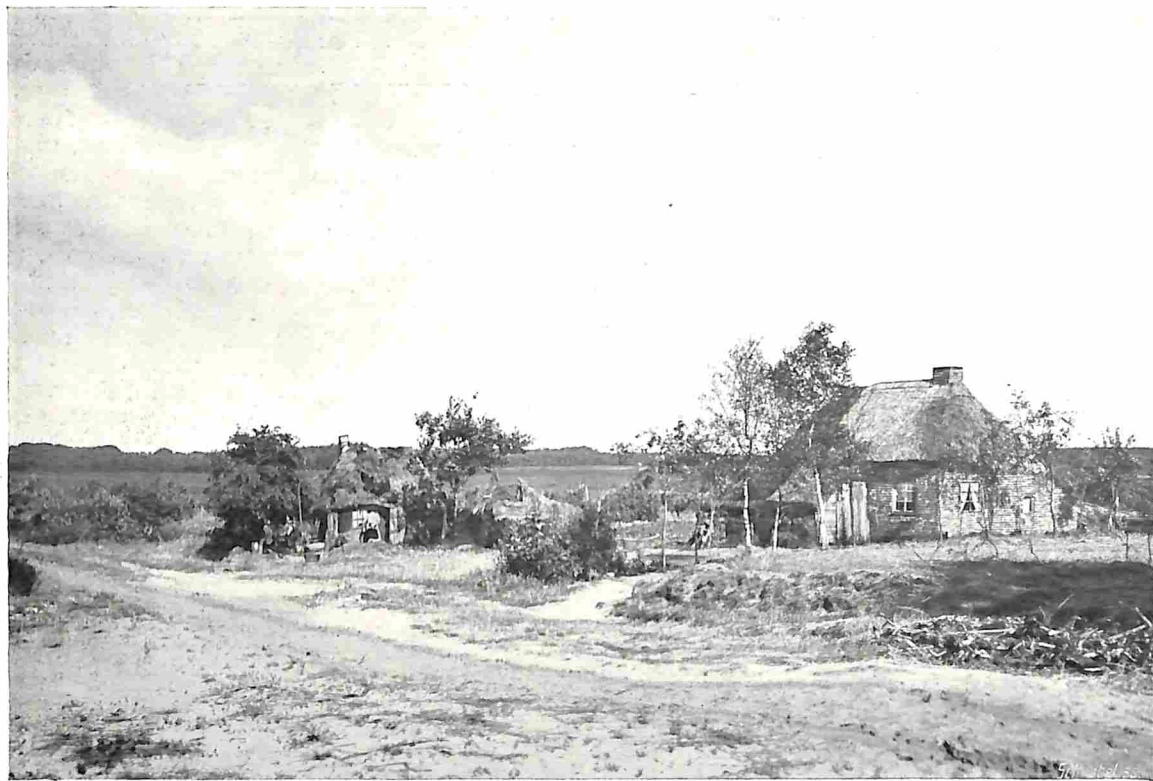

Foto F. F. P. Bins.

IN HET BONNERVELD BIJ GIETEN.

vingerwijzing erop verwijzen u naar het doel langs een recht, zonnig pad, verder een wit bord met allerlei waarschuwingen, een draaihekje, eenige kronkelpaadjes en men staat in de kuil, waar eenzelfde verbodsbord u toedreigt, en eenige vuile papieren — sporen der laatste dagjes-menschen — ronddwarrelen; vlak achter u fluit en dreunt de lokaaltrein langs u heen, en een rijtje keurige nieuwe huizen staan vlak bij onbewogen te staren naar de eeuwenoude historische plek!

De „schenderkuyle” was een profanie, maar of dit het historische gemoed bevredigt?

Over Gieten heeft dezelfde twintig-eeuwsche wind gewaaid: Gieten ligt $1\frac{1}{2}$ uur gaans van Rolde, 20 minuten per lokaaltrein, en is veel grooter dan dit laatste, wat de kom van het dorp betreft; overal staan er nieuwe huizen en het station met zijn wijd emplacement is bepaald indrukwekkend! „Gieten of Geten is een gedachtenisse des Gothens”, verklaart Picardt met groote overtuiging, „Gothen, die ook genaemt zijn Geten”, en hij stelt de kolonisatie der Gothen aldaar op eenige honderden jaren vóór Christus! Maar welk een eerbiedwaardigen ouderdom Gieten ook moge bezitten, zoo heeft het toch een weinig emotievol bestaan geleid. Zelfs in den Hervormingstijd, waarin ons land zoo onbeschrijfelijk geleden heeft, ging het, evenals de meeste Drentsche plaatsen, zonder bloedvergieten tot het Protestantisme over, en in 1599 werd de eerste predikant beroepen.

Veel boschrijker was het in de voorgaande eeuwen; thans is het een echt landbouwdorp met wijde velden, golvend zich uitstrekkend over de uitloopers van de Hondsrug; want Gieten ligt eenigszins hoog en werkelijk verrassend mooi is het uitzicht over de wijde zonnige vlakte, waar heel ver weg de fabrieksschoorstenen van de Groninger veenstreek zich verheffen. In het dorp zelf staan nog de zware boomen, de laatste overblijfsels van het bosch waarin het vroeger verscholen lag. Prachtige exemplaren zijn er nog op de Brink, in koelte en schaduw verbergend de huizen. Breed, rustig, onder het lommer ligt daar ook het „Hotel Braams”, met zijn ramen met ouderwetsche ruiten en 18-eeuwsch lofwerk, waarvoor men onwillekeurig in verbeelding de diligence ziet stilstaan, met dampende paarden en vrolijke postillons.

Onder Gieten behoort het buurschap Bonnerveld; zoo schilderachtig liggen daar de kleine woningen, ruw opgetrokken, met het overhangende rieten dak, en daarvoor de fijne witte berkenstammetjes en de teergroene bladeren. Daar is nog het oude Drenthe te zien, maar men haaste zich — het zal verdwijnen! Bij Gieten wijst men u „de laatste plaggenhut”, daar waar er vroeger zooveel stonden! Gieten gaat vooruit, hard vooruit, heel de provincie gaat vooruit, en niemand, die er zich niet verheugt in de welvaart van het oude Landschap Drenthe! Maar veel gaat er onherroepelijk mee heen: ook de schaapherder wordt verdrongen. In de nieuwtongonnen en bezaaide velden kan men de kudden schapen niet gebruiken: de heiden worden hoe langer hoe kleiner, het terrein krimpt in, en eenmaal zal de tijd aanbreken, dat ook in Drenthe, de eenzame figuur van den breienden herder, met zijn hond vlak achter zijn hielen een zeldzaamheid zal worden, en, dat wellicht zijn stok, en het schopje onderaan, als merkwaardigheid in een museum zal worden ver-toond.

Ik herhaal u: wie het oude Drenthe zien wil moet zich haasten.

Overneming verboden.

L. E.

BESCHRIJVINKJES.

SNEEUWVLOKKEN.

DIE je ziet, komen niet op den grond. Ze blijven voor het venster op en neer vliegen tot je open doet. Als het ze verveelt gaan ze met een vaartje weer naar boven. Die andere, die je niet ziet, dié maken den grond wit.

MADIELIEFJES.

Ze houden den winter voor den gek. De winter heeft het meestal te druk aan den Noordpool om zich veel met ons land te bemoeien. Zoo nu en dan komt hij eens even kijken of de zaken marcheerden. Maarnauwelijks is hij een

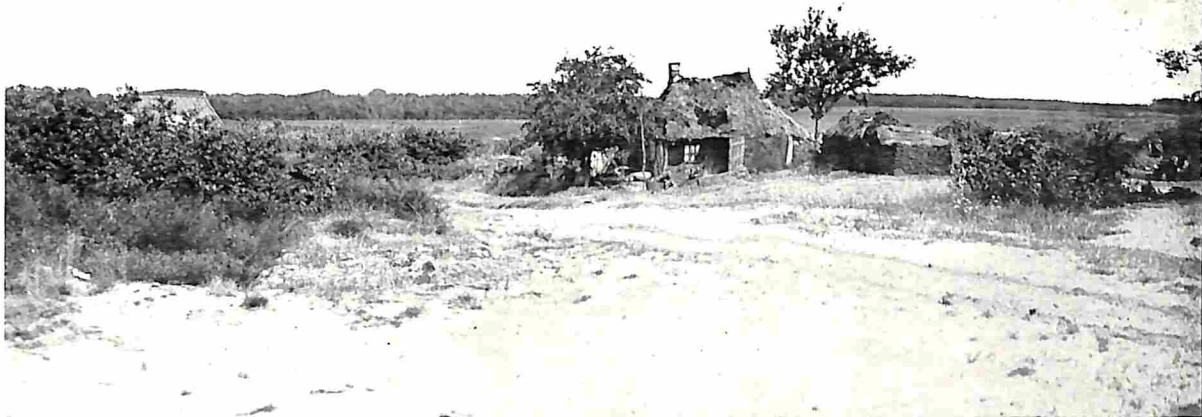

Foto F. F. P. Bins.

DE LAATSTE PLAGGENHUT BIJ GIETEN.

paar dagen weg of de madeliefjes kijken van achter een molshoop, waar de zon staat.

De winter hoort ervan en komt aangestoven — de madeliefjes zijn weg.

De winter gaat mopperend weer naar het Noorden en laat den boel hier in een verschrikkelijk-modderige wanorde liggen. De madeliefjes loeren waar de zon staat.

WINTERKRAAIEN.

Wat mij aangaat, ik begrijp niet waarom ze niet een paar landen meer naar het Zuiden gegaan zijn, toen ze toch aan het reizen waren: 't is hier 's winters ook niet alles.

Op de akkers en weilanden zitten ze met velen, maar toch verspreid. Nu en dag vliegt er een op en gaat een paar meter verder zitten, waarbij hij eerst een keer of drie weer opwipt, alsof een ander hem op 't laatste moment, onverwacht, een duw in den rug heeft gegeven.

Ze pikken en hakken voortdurend, zoodat je begint te gelooven de halve oogst te hebben laten liggen, maar als je gaat kijken vind je niets als aardkluiten.

Daar komt een eenzame winterkraai door den nevel aanvliegen, en tracht te gaan zitten op den bovensten, slappen tak van een hoogen iep. De tak buigt, hij glijdt er af, slaat met zijn lompe vleugels, doet onhandig en gaat weer op denzelfden slappen tak zitten. Zoo tracht hij dan daarboven eenigen tijd zijn evenwicht te vinden. Een halve meter lager zou hij een stevige en rustige zitplaats hebben, maar hij gaat geen halve meter lager. Ver-

Foto F. F. P. Bins.

OP DE HEIDE BIJ EXLOO, WAAR NOG DE DRENTSCHE SCHAAPHERDER TE VINDEN IS, TYPE, DAT ALLENGS VERDWIJNT.

Maar nu begrijp ik waarom hij zoo hoog wilde zitten. Hij keek uit naar zijn beminde, die hem in den steek had gelaten wegens zijn handeloos leven.

Nu ziet hij haar, en terwijl hij neerzeilt in den mist, roept hij haar met zijn zware groestem: „Corrrr!”

IN DEN BOSCHRAND.

De berk: Wie draagt er nu eind-November nog Octoberbruin!
Totaal uit de mode! — Het is niet kwijttraken. En bovendien.

Totaal uit de mode!
De eikestruik: Ik kan het niet kwijtraken. En bovendien,
mode of niet, het is warm. Als een beetje op leeftijd komt draag

Het mos: Stil maar, als je een beetje op leeftijd komt, draag je toch allen hetzelfde, en wel mijn kleur: grijs.

De berk: Wij zijn nog niet oud, en ik blijf het eigenzinnigheid noemen.

De dennen: Over eigenzinnigheid gesproken, hoe lang leeren wij jou al niet, recht omhoog te groeien? Maar juffrouw Berk wenscht dat niet.

De berk: Neen, ik wensch niet vastgesjord te worden in het geraamte van een steiger voor een nieuwen „goedkoope winkel”. Ik behoor in het bosch en ik wil er blijven.

De dennen: Omdat ze jou nergens hebben willen.

De berk: Natuurlijk niet, omdat ik mij aan de kunst wijd.

De dennen: Zco?

De berk: Ja, aan de lyriek.

De dennen: En wij doen aan muziek en zang.

De eikenstruik: En ik doe
aan historie.

De oude eik: Kalm wat! *Ik*
doe aan historie — bovendien:
zwijgen, het is winter.

De dennen: Wij zwijgen nooit....
en nu ritsel je zelf ook weer.

De oude eik: Ja, die brutale egel is weer bezig, de blaren van mijn voeten weg te halen.

De egel: Belet het mij eens,
als je kunt.

De nevel: En nu moet het
maar uit zijn met dat getwist.
Voor straf maak ik je allen zoo
bedroefd, dat je den geheelen
nacht zult weenen.

— Zie daar ^{*} gaat het woud-
prinsesje door het dennenbosch.
Ze draagt haar zilveren kleedje.
— Wel neen, het is een ber-
keboompje.

CHR. A. J. VAN DER LINDEN.

RUSSISCH
KIEK/E.

EN als men eindelijk eens 2000 schrijft,... dan zal ook in Volendam, op Walcheren en Zuid-Beveland en in het

Friesche land de laatste herinnering aan een eigen, bijzondere kleederdracht zijn uitgewischt.

En in onze stads- en openluchtmusea zal men met grappige verwondering kijken naar de kleding der voorouders, de bontkleurige doekjes en jakjes, de goud- en zilverglanzende oorijzers en de kanten mutsen met gouden speldjes en boekjes en spiraaltjes, en op de gecostumeerde avondfeesten zullen 't Goesche boerinnetje en de Volendammer visschersjongen met hoofdprijzen worden beloond!

Men kan het betreuren, dat de eigenaardige kleedij, die het land- of visschersvolk van een streek typeert, gaat verdwijnen. Maar véél meer kan men ook niet doen. *) Wat zouden hier baten verenigingen tot behoud van een nationale kleederdracht? Tot in de verste hoeken van het land wil men immers in zijn kleeding „modern” zijn. Laat men wijzen op het nut van een typische landskleeding uit een oogpunt van reclame voor een dorp of een eiland, dat veel inkomsten trekt uit 'n levendig vreemde-lingenverkeer. En laat men 't ook openlijk op prijs stellen, als een landstreek nog met liefde vasthoudt aan de oude kenmer-kende kleeding. Misschien is 't jaar 2000 dan nog niet het fatale jaar.... Natuurlijk handhaaft een kleeding of een oud gebruik zich 't best in een streek, waar de bevolking geheel geïsoleerd leeft of waar ze slechts uiterst moeilijk in aanraking komt met een verkeerscentrum.

Van 't oneindig groot aantal kleederdrachten over de geheele wereld, is 't costume, dat onze afbeelding weergeeft, wel een van de eigenaardigste. 't Is de volksdracht in Klein-Brittannië.

^{*)} Wij vréézen ook. Maar is de geachte schrijver niet té pessimistisch? RED.

't bijzondere er van is, dat niet alleen de dorps- en plattelandsbewoonders er mede gekleed gaan, ook de dertige stand kleedt zich in de zomermaanden op de buitenverblijven in het luifelig linnen pakje. En 't is immers aan het Russische Hof gebruik om bij gewone en soms zelfs bij officiële feestelijkheden nog steeds de gewone en soms zelfs bij officiële kleederdracht.

De kleeding bestaat uit een rok, een jakje en een geheel glad achterschort. De rok is van donkerblauw katoen en versierd met een rand versiert met een rooden band. Het jakje of alleen aan den rand versiert met een roeden band. Het jakje of alleen aan de beide schorten zijn samengesteld uit entredoux van of lijfje en de beide schorten zijn samengesteld uit entredoux van kant en strooken linnen, opgewerkt met den kruis-steek in verskillende patronen en kleuren. Het opwerken geschneld met garen of zijde, bij voorkeur rood. Voor- en achterschorten zijn

Op het hoofd wordt een kapje gedragen, liefst van rood fluweel, bezet met figuren van witte pareltjes; de sluiting op het achterhoofd is een strik van breed lint, waarvan de einden over de schouders tot het middel ahangen. Dit hoofdtooiſel — want 'n eigenlijke hoofdbedekking is het niet — wordt wel vervangen door een geheel gesloten kapje, soms ook, vooral in den boerendood, door een kleurigen hoofddoek. In het loſhangende haar zijn talrijke roode en blauwe lintjes gevlochten, soms tot een twaalfstal toe. Als halssieraad dient een onnoemelyk aantal snoeren bleekkoralen en granaten. De ſchoenen zijn van rood leder, met een ſchone, zachte kant, de zachte kleuren,

De vele kant, de zachte kleuren, waarmede de tusschenzetsels zijn bewerkt, ontnemen aan deze kleeding 't alledaagsche en verhoogen tegelijkertijd de kans dat ze langer in aanzien zal blijven.

ger in aanzien zal bijeen
t Moel gevormde voorwerp op
de tafel op de afb. hiernaast is de sa-
mowar, de Russische theemachine.
Ze is van glanzend rood- of geel-
koper: de vorm doet eenigszins
denken aan een groote bowlkom.
De breede bovendeckel kan er af-
gelicht worden. Dan vertoont zich
de binnenruimte, waarin verti-
caal een holle buis staat met een
middellijn van 6 à 7 centimeter.
Deze buis reikt tot in den voet
van het toestel en heeft daar
verbinding met de buitenlucht.
Is de samowar voorzien van
water, dan wordt deze buis met
kleine houtspaanders en heets-
kool gevuld. Aangestoken, geeft
dit vuurtje genoeg warmte om
het omringende water spoedig
aan den kook te brengen. Om
het aantrekken te bevorderen
wordt een schoorsteentje op de
samowar geplaatst. Na het op-
gieten kan de theepot geplaatst
worden in de opening van het
deksel, waar nu het schoor-
steentje staat.

’t Russische theeglas op het blaadje komt overeen met de Fransche koffieglazen en met onze Hollandsche groc-glazen. De kleine heiligen-beeltenis is de Russische „icona“. De teekening, in verschillende kleuren uitgevoerd, is aangebracht op blik. Deze afbeeldingen vervangen in

de Russische Kerk de eigenlijke heiligenbeelden der Roomsche Katholieke Kerk. Het telraam dient nog als rekentafel in de kleine winkels en neringen op de Russische dorpen. Zoo slecht de Rus uit het hoofd of op papier zou kunnen rekenen, zoo handig weet hij zijn berekeningen, 't zij optellen, aftrekken of vermenigvuldigen, te maken met zijn telraampje.

Overneming verboden.

P. E. W. K.

RONDEEL.

Deez' avond is een blanke tooverfluit,
waaraan wij onze dronken monden dringen
naar 't sproke-teere, ijle goud-geluid,
dat stilte slaat in ragge vreugde-kringen.

dat blij maakt als de vreugd der zonne-bruin,
die 't eerste morgen-uur komt wakker-zingen....
Deez' avond is een blanke tooverfluit,
waaraan wij onze dronken monden dringen....

Ik denk, dat zoò de wondre Blydschap luidt
als van al wijding-schoone Levens-dingen
het rijkste groeit hoog bove' ons Leven uit.
om tot devote aanbidding ons te dwingen....
Deez' avond is een blanke tooverflut....

HESSEI JONGSMA.

RUSSISCH KIEKJE.